

บทที่ 1

บททั่วไป

เมื่อเกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายไม่ว่าจะโดยสมัครใจ หรือไม่ก็ตาม โดยฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า "ลูกหนี้" มีหน้าที่ต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง นิติสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียกว่า "หนี้" และสำหรับฝ่ายที่ได้รับผลจากการกระทำนั้นเรียกว่า "เจ้าหนี้"

เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นแล้ว ฝ่ายลูกหนี้ซึ่งเป็นฝ่ายมีหน้าที่ต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตกลงกันไว้เป็นการชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ อันได้แก่ กระทำการ งดเว้น กระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่กรณี

ตามหลักกรรมคานั้น เป็นหนี้กันอย่างไรก็ต้องชำระหนี้ให้เขาอย่างนั้น ดังนั้นผลของหนี้ประการแรกที่เจ้าหนี้มีสิทธิคือ เรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้ตรงตามที่ระบุไว้ในมูลหนี้⁽¹⁾ ซึ่งถ้าเรื่องเป็นไปตามธรรมดา กล่าวคือ เมื่อเป็นหนี้กันอย่างไรแล้วลูกหนี้ได้ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ถูกต้องบริบูรณ์และทำให้เจ้าหนี้ได้รับความพอใจตามที่เขาควจะไ้รับแล้ว หนี้นั้นก็ป็นอันระงับสิ้นไป แต่บางทีตามความเป็นจริงและพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป เรื่องการชำระหนี้ไม่ค่อยดำเนินไปราบรื่น ลูกหนี้มักหาทางโต้เถียงและเบี่ยงบ่ายการชำระหนี้ด้วยประการต่าง ๆ หรืออาจมีเหตุบางอย่างที่ลูกหนี้ไม่สามารถปฏิบัติตามชำระหนี้ได้ อันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับการปฏิบัติตามชำระหนี้และอาจได้รับความเสียหายอันเกิดมาแต่การไม่ชำระหนี้ได้ อันเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดเจ้าหนี้มีสิทธิ เรียกร้องค่าเสียหาย เพื่อ

(1) มาตรา 194 ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการเป็นอันอันหนึ่งอย่างหนึ่งได้

ทดแทนความเสียหายเหล่านั้น

โดยที่การไม่ชำระหนี้ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ กฎหมายจึงต้องบัญญัติให้มีการเรียกค่าเสียหายอันเป็นทางแก้ทางหนึ่งของเจ้าหนี้ การเรียกเอาค่าเสียหายก็เพื่อทดแทนความเสียหายอันจะมีเนื่องมาแต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ อันทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย และควรได้รับการชดเชยความเสียหายนั้นให้หมดไปมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ด้วยจุดประสงค์ดังนี้ คือ

ก. เพื่อความสงบเรียบร้อยในสังคม เพราะหากปล่อยให้ฝ่ายผู้เสียหายจัดการกับผู้กระทำผิดให้เขาเสียหายด้วยตนเองแล้ว ก็เป็นที่แน่นอนว่าการกระทำตามอำเภอใจของตนโดยปราศจากความเกรงกลัวต่อกฎหมายหรืออำนาจของบ้านเมืองแล้วย่อมจะเกิดความไม่สงบในสังคมขึ้น

ข. เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นในการที่จะมีการกระทำผิดทำนองเดียวกันนั้น อีกต่อไป และเป็นเครื่องเตือนใจว่าหากเขากระทำการไม่ชำระหนี้ดังกล่าวเขาจะต้องถูกบังคับให้ชดเชยความเสียหายอย่างใดบ้าง เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดเช่นเดียวกันนี้อีก และที่สำคัญเพื่อเป็นหลักประกันและสนับสนุนแก่ผู้ให้เช่าค่าเป็นธุรกิจติดต่อกับทางนิติกรรมหรือสัญญา อันเป็นขบวนการหนึ่งว่าธุรกิจจะดำเนินไปโดยดีและมีความเป็นธรรมพอสมควร⁽¹⁾

ด้วยจุดประสงค์ของกฎหมายดังกล่าว กฎหมายจึงได้เปิดช่องทางให้เจ้าหนี้แก้ความเสียหายอันมีแก่การไม่ชำระหนี้ด้วยการเรียกร้องเอาค่าเสียหายมาชดเชย และด้วยการชดเชยดังกล่าวตามหลักแห่งกฎหมายว่าด้วยการชดเชยความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น กฎหมายมุ่งที่จะทำให้เจ้าหนี้ไต่ถามคืนหรือกลับคืนฐานะทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับที่จะมี

(1) Corbin, Arthur. Linton, Corbin on Contracts, Volume 5, (Section 990 - 1251), St. Paul Minn. West Publishing, 1950, p. 30-31

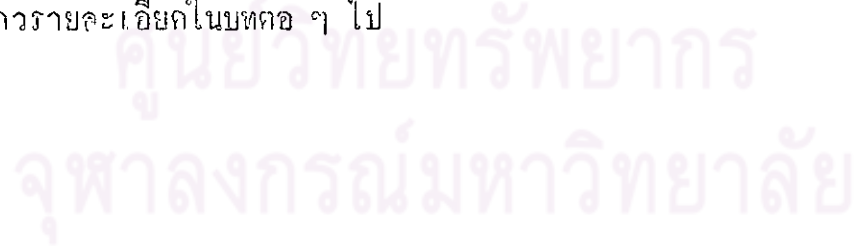
มีพึงได้หากได้มีการชำระหนี้กันตามมูลค่าโดยสมบูรณ์⁽¹⁾ หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า การชำระหนี้จะหนึ่งก่อประโยชน์ให้แก่เจ้าหนี้เป็นประการใด จุดมุ่งหมายของการให้ขาดความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ก็มุ่งที่จะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้แก่เจ้าหนี้เป็นดังนั้น หรืออย่างรอบให้ใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

เกี่ยวกับเรื่องการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ หลักกฎหมายไทยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 อันเป็นแม่บทในการให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้

โดยหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 นี้ กฎหมายได้ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้"

โดยหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 นี้ กฎหมายได้ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ โดยมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ซึ่งจะไล่ถ้าวรายจะเอียงในบทต่อ ๆ ไป

(1) Corbin, Arthur. Linton, Corbin on Contracts,
p. 28

1.1 มูลฐานในการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

โดยที่สิทธิเรียกค่าเสียหายนั้นเป็นทางแก้ทางหนึ่งที่ถูกกฎหมายได้บัญญัติไว้สำหรับเจ้าหนี้ตั้งใดกล่าวมาแล้ว ก็มาถึงปัญหากรณีที่เจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้จากลูกหนี้นั้นจะมีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายเสมอไปหรือไม่ หรือมีข้อจำกัดหรือมูลฐานในการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้หรือไม่ ลำพังแต่การไม่ชำระหนี้แต่เพียงอย่างเดียวจะก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายได้เลยหรือไม่ สำหรับปัญหาเหล่านี้ขออธิบายได้ว่า เนื่องจากการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้นั้นเป็นการเรียกเอาเพื่อชดเชยความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่ลูกหนี้มิได้ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้สมบูรณ์ตามมูลหนี้และเพื่อที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์ เช่นเดียวกับมีการชำระหนี้โดยสมบูรณ์ ดังนั้นมูลฐานในการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้จึงมีดังนี้

1. มีการไม่ชำระหนี้
2. การไม่ชำระหนี้ต้องเป็นเหตุผลการอันอาจโทษลูกหนี้ได้
3. ต้องมีความเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้

1.1.1 มีการไม่ชำระหนี้ เมื่อพิจารณาถ้อยคำตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 ซึ่งเป็นแม่บทที่สำคัญในการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น กฎหมายได้บัญญัติถึงกรณีที่เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายนั้นต้องเกิดจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ และตามถ้อยคำในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 ไขถ้อยคำว่ากรณีทีลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้เป็นต้น ดังนั้นโดยหลักของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มูลฐานประการแรกที่จะก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะเรียกเอาค่าเสียหายได้นั้น ต้องมีการไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ และเมื่อการไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้เป็นมูลฐานอันสำคัญที่จะก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะขอเรียกร้องเอาค่าเสียหาย จึงมาถึงปัญหาว่า อย่างไรเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้

เมื่อพูดถึงการไม่ชำระหนี้ใดก็ตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้นั้น นอกเหนือ
 จะหมายถึงการไม่ชำระหนี้ทั้งหมดตามมูลหนี้แล้วยังหมายความว่า การชำระหนี้ล่าช้า หรือการ
 ชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้ (subject) หรือการชำระหนี้ผิดสถานที่ (place) ที่จะต้อง
 ชำระหนี้อีกด้วย ตามโดยคำในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 นั้น น่าจะ
 มีความหมายกว้าง คือ นอกจากการไม่ชำระหนี้ใดๆ ตามที่มีภาระผูกพันกันไว้ว่าจะต้อง
 ชำระหนี้เช่นนั้น แต่ฝ่ายลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แล้วยังหมายความว่ารวมถึงกรณีที่มีการชำระหนี้
 การชำระหนี้ดังกล่าวนั้นไม่ถูกต้องตามข้อผูกพันที่มีอยู่ต่อกัน คือ ความผูกพันแห่งหนี้ที่มีอยู่ที่จะ
 ต้องชำระหนี้ให้แก่ใคร ที่ไหน เมื่อใด ด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ดังกล่าวนั้นเป็นความประสงค์อันแท้จริง
 จริงแห่งมูลหนี้ (true intent and purpose of the obligation) ที่เจ้าหนี้
 มีควรได้ และที่ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามชำระหนี้ให้เป็นไปตามนั้น⁽¹⁾

ดังนั้นการไม่ชำระหนี้จึงแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

1. การไม่ชำระหนี้เลย
2. มีการชำระหนี้แต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้

1. การไม่ชำระหนี้เลย คือ การที่ลูกหนี้มิได้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กำหนดไว้
 ตามวัตถุประสงค์อันเป็นการปฏิบัติตามชำระหนี้คือ เจ้าหนี้ตามที่มีหน้าที่ ซึ่งกรณีเช่นนี้ถือว่าเป็น
 เป็นการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ เพราะถ้าจะพูดถึงการก่อให้เกิด
 เกิดหนี้ขึ้น เจ้าหนี้คงต้องประสงค์จะให้มีการชำระหนี้กัน เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้
 กฎหมายจึงต้องหาทางแก้ไขความเสียหายนั้น อย่างไรก็ตามการไม่ชำระหนี้เลยนี้แบ่งเป็น

- ก. การไม่ชำระหนี้แต่เพียงชั่วคราว
- ข. การไม่ชำระหนี้โดยสิ้นเชิง

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์อักษรสาส์น) พุทธศักราช 2478
 แก้ไขเพิ่มเติม 2505 หน้า 783 - 788

ก. การไม่ชำระหนี้ในหนี้ที่ถึงคเว่นกระทำกรชำระหนี้
ประเภทนี้ได้แก่การฝ่าฝืน กระทำในสิ่งที่วัตถุแห่งหนี้ได้ห้ามไว้ เมื่อมีการฝ่าฝืนกระทำในสิ่ง
ที่ห้ามไว้ก็ถือว่า เป็นการไม่ชำระหนี้ในหนี้ที่ถึงคเว่นกระทำกร

ข. การไม่ชำระหนี้ในหนี้ที่กระทำกร ซึ่งหมายความว่าวัตถุแห่งหนี้ เป็น
การบังคับให้ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ด้วยการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามวัตถุแห่งหนี้
ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการส่งมอบหรือการโอนทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ประเภทหนึ่งด้วย เมื่อ
ถ้าลูกหนี้คเว่นไม่กระทำกรตามที่ตนมีหน้าที่ก็ถือว่าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้

2. มีการชำระหนี้แต่การชำระหนี้นั้นไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ใน
กรณีที่มีการชำระหนี้กัน แต่การชำระหนี้นั้นได้กระทำไปโดยผิดวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งหนี้
ที่ได้กำหนดไว้และลูกหนี้จำต้องถูกพันธที่จะต้องกระทำให้สำเร็จสมบูรณ์ตามข้อกำหนดนั้น
อาจแบ่งได้เป็น

- ก. ชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์ในเรื่องเวลา
- ข. ชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์ในเรื่องสถานที่
- ค. ชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์ในเรื่องวัตถุแห่งหนี้

ก. การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ในเรื่องเวลา คือการชำระหนี้
นั้นมีได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามเวลาที่กำหนดกันไว้ หรืออีกนัยหนึ่งคือการชำระหนี้ล่าช้านั่นเอง
ซึ่งหมายความว่าเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว แต่ลูกหนี้ก็มีได้ปฏิบัติตามการชำระหนี้ ปล่อยให้เวลา
ล่วงเลยไป แล้วจึงมาชำระหนี้ภายหลัง เช่น ก. ขายน้าแข่งใต้ ข. นักส่งมอบกันในวันที่
20 เมษายน เชื้อที่ ข. จะได้นำไปแรงขันในงานแรงม้าในวันที่ 22 เมษายน เมื่อถึงกำหนด
วันที่ 20 เมษายน ก. มิได้ส่งมอบม้าให้ ข. กลับนำม้ามาส่งมอบให้ในวันที่ 25 เมษายน ถือว่า
ข. ย่อมได้รับความเสียหายที่ไม่อาจมีม้าแข่งในวันที่ 22 เมษายน ดังกล่าวได้ กรณีเช่นนี้
ถือว่า ก. ปฏิบัติการชำระหนี้ล่าช้าผิดเวลาอันเป็นการผิดวัตถุประสงค์ของหนี้ ซึ่งจะต้องมีการ
ส่งมอบกันในวันที่ 20 เมษายน

อย่างไรก็ดีเมื่อพูดถึงการปฏิบัติการชำระหนี้ล่าช้า ก็มีปัญหาว่าล่าช้าเพียงใด เจ้าหนี้จึงอาจเรียกเอาค่าเสียหายได้ ต้องมีการล่าช้าถึงกับผิดให้หรือไม่

สำหรับกรณีที่มีการที่จะถือว่าลูกหนี้ปฏิบัติภาระหนี้ล่าช้าผิด เวลานั้นต้องเป็นกรณีที่น่าจะถึงกำหนดชำระเสียก่อน เพราะถ้าหากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระ ลูกหนี้ย่อมได้รับประโยชน์จากเงื่อนไขเวลาอยู่ โดยยังไม่ได้ชื่อว่าปฏิบัติการชำระหนี้ล่าช้า หรือเจ้าหนี้เองก็ยังไม่มีส่วนที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ถ้าหนี้ยังไม่ถึงกำหนดเวลาจะต้องชำระตามข้อผูกพัน ฝ่ายลูกหนี้จะยังไม่ทำการชำระหนี้ได้โดยไม่มีความผิด(1)

เมื่อหนี้ถึงกำหนดที่ต้องชำระแล้ว ลูกหนี้มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ให้ทันภายในกำหนดเวลาที่กำหนดนั้น หากลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ให้ทันภายในกำหนดเวลาที่กำหนดกันไว้แล้ว ลูกหนี้ก็ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติการชำระหนี้ล่าช้าถือว่าไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ได้ต้องตามบังคับประสงฆ์ที่แท้จริงแห่งมูลหนี้ ตามมาตรา 215 ส่วนกรณีการชำระหนี้ล่าช้าที่เองมีการผิดนัดก่อนแล้ว จึงจะมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายหรือไม่นั้น ผู้เขียนเห็นว่าคำพิพากษาการชำระหนี้ล่าช้าก็ควรถือว่าเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายแล้ว และอาจเรียกค่าเสียหายได้โดยไม่ต้องมีการผิดนัดด้วยจึงจะมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย การผิดนัดนั้นกฎหมายบัญญัติไว้สำหรับเป็นการเพิ่มความรับผิดชอบแก่ลูกหนี้เป็นพิเศษยิ่งกว่าหน้าที่ต้องชำระหนี้ธรรมดา ซึ่งผลของความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นนั้นคงจะได้เห็นจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 216, 217 เป็นต้น แต่มูลเหตุของการเรียกเอาค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการชำระหนี้ล่าช้าอันก่อให้เกิดความเสียหายนั้น เพียงแต่มีการปฏิบัติการชำระหนี้ล่าช้าผิดกำหนด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) มาตรา 203 ถ้าเวลาชำระหนี้ชำระหนี้ที่มิได้กำหนดลงไว้ หรือจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าเจ้าหนี้ย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันด้วย

ถ้าได้กำหนดเวลาไว้แล้ว แต่ลูกหนี้เป็นที่สงสัย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนถึงเวลานั้นหาได้ไม่ แต่ฝ่ายลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อนกำหนดนั้นก็

เวลาก็อาจเรียกเอาค่าเสียหายได้แล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการผิดนัดด้วย ซึ่งโดยผลของการผิดนัด ตัวอย่างเช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 216 นั้น เจ้าหนี้สามารถปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ทั้งหมดแล้ว เรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดขึ้นได้แทนการชำระหนี้เสียก็ได้ กรณีเช่นนี้ถือว่าลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในผลพิเศษดังกล่าวนั้นเมื่อมีการผิดนัด นอกจากนี้หากโดยบทบัญญัติของกฎหมายจะหมายความถึงกรณีที่ถูกหนี้จะ เรียกกรองค่าเสียหายอันเนื่องมาแต่การชำระหนี้ล่าช้าและต้องผิดนัดด้วยนั้น กฎหมายก็น่าจะบัญญัติไว้ให้ชัดเจนเลยว่าลูกหนี้จะเรียกกรองเอาค่าเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ได้ต่อเมื่อมีการปฏิบัติชำระหนี้ล่าช้าและลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดด้วย แต่เมื่อพิจารณาตามตัวบทมาตรา 213 ซึ่งใช้คำว่า "เมื่อลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้" และมาตรา 215 ซึ่งใช้คำว่า "เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้" ดังนั้นการที่จะตีความการปฏิบัติชำระหนี้ล่าช้าอันเป็นเหตุให้เรียกกรองค่าเสียหายได้ ลูกหนี้จะต้องตกเป็นผู้ผิดนัดด้วยนั้นจึงยังไม่น่าจะถูกต้องนัก ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า เพียงคำสั่งการชำระหนี้ล่าช้าผิดเวลาโดยไม่ต้อง มีการผิดนัดเจ้าหนี้ก็น่าจะเรียกกรองเอาค่าเสียหายได้แล้ว

สำหรับปัญหานี้ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้ความเห็นไว้ดังนี้

"เรื่องนี้อาจจะคิดเวลานั้น เกี่ยวกับการที่ถูกหนี้ผิดนัดดังได้กล่าวมาแล้วต่างคน ความสำคัญในมาตรา 215 อยู่ที่ว่า ถ้าเจ้าหนี้ต้องเสียหายเพราะการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า ก็ชอบที่เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนได้ แต่บางทีแม้ลูกหนี้จะได้อำนาจชำระหนี้ไป เจ้าหนี้ก็ไม่ต้องเสียหายอะไร จะถือว่าเป็นความเสียหายตามมาตรา 215, 222 คงไม่ได้สังเกตได้ว่าสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนส่วนชำระหนี้ล่าช้า นั้น มาตรา 215 ถือว่าการที่ผิดความประสงค์แห่งหนี้เป็นสำคัญ ไม่ได้ว่าเป็นผลของการที่ลูกหนี้ผิดนัด เหมือนมาตราอื่น แต่เมื่อได้พิจารณาตามมาตรา 204, 206 แล้ว ย่อมเห็นได้ว่าการกำหนดกรณีที่จะถือว่าลูกหนี้ผิดนัดตามบทมาตราเหล่านั้น เป็นเรื่องผิดความประสงค์แห่งหนี้เหมือนกัน มาตรา 215 ในบังคับนี้คงกว้างขวางไม่จำกัด

เฉพาะกรณีที่ถูกหนี้ยึดติด เพราะฉะนั้นจะลำดับข้อความให้เป็นผลของการยึดติดเท่านั้นจะและ
เกินไป จึงได้เขียนไว้กว้าง ๆ ว่าด้วยการไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์อันแท้จริง
แห่งหนี้" (1)

แต่อย่างไรก็ดีกรณีที่จะถือว่าถูกหนี้ยึดติดการชำระหนี้ล่าช้าผิดเวลานั้น
ต้องเป็นกรณีทีหนี้ยื่นถึงกำหนดชำระเสียก่อน ดังได้กล่าวมาแล้วก็ตาม ก็มีข้อที่น่าสังเกตว่า
กรณีที่ลูกหนี้ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามชำระหนี้ก่อนทีหนี้ยื่นถึงกำหนดชำระกับ กรณีเช่นนี้จะถือว่า
ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้และเป็นมูลฐานที่เจ้าหนี้จะฟ้องเรียกค่าเสียหายได้หรือไม่

ซึ่งหลักในเรื่องดังกล่าวนี้กฎหมายไทยมิได้กล่าวไว้ชัดเจนนัก แต่
สำหรับหลักกฎหมาย Common Law ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ชัดเจน ว่าในกรณีที่ลูกหนี้ปฏิเสธ
ที่จะชำระหนี้ก่อนทีหนี้ยื่นถึงกำหนด โดยไม่ว่าจะแสดงให้เจ้าหนี้ทราบด้วยวาจาหรือด้วยพฤติการณ์
อย่างใดว่าตนจะไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามที่ มีหน้าที่ หรือกระทำการใดที่ก่อให้เกิด
เองไม่อยู่ในฐานะที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญาได้ กรณีเช่นนี้ถึงแม้ว่าหนี้ยื่นยังไม่ถึงกำหนดก็ตาม
เจ้าหนี้ก็ฟ้องเรียกค่าเสียหายได้โดยไม่มีต้องรอให้หนี้ยื่นถึงกำหนดเสียก่อนได้เช่นเดียวกับกรณี
ไม่ปฏิบัติตามสัญญาทั่ว ๆ ไป ซึ่งหลักกฎหมาย Common Law เรียก การปฏิเสธการชำระ
หนี้ว่า "Anticipatory Breach" (2) ตัวอย่างเช่น ก.ทำสัญญาจะขายที่ดินให้
ข.ในวันที่ 15 กรกฎาคม 2522 และกำหนดโอนส่งมอบในวันที่ 1 สิงหาคม 2522 แต่กร
วันที่ 25 กรกฎาคม 2522 ก.ได้ขายที่ดินให้ ค. และโอนส่งมอบให้ ค.ในวันนั้นเลย ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 784 - 785

(2) John Edward Murray Jr., Grismore on Contracts. (Revised
Edition) The Bobbs Merrill Company, 1965, p. 279 - 280

ถึงแม้ว่าจะยังไม่ถึงวันที่ 1 สิงหาคม 2522 ซึ่งเป็นวันนัดส่งมอบก็จริง แต่ ก.ก็ไม้อาจส่งมอบ
 ที่ทำให้ ข.ในวันที่ 1 สิงหาคม 2522 ได้ เพราะได้ขายให้แก่ ก.ไปแล้วตั้งแต่วันที่ 25
 กรกฎาคม 2522 ในกรณีเช่นนี้ ข.ไม่จำเป็นต้องรอให้ถึงวันที่ 1 สิงหาคม 2522 จึงจะฟ้อง
 ก.ก็ได้ ข. นำคดีมาฟ้องได้โดยตั้งแต่วันที่ ก.ปฏิเสธการชำระหนี้ เป็นต้นไป

สำหรับในเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าแม้ตามหลักกฎหมายไทยจะมีไว้กล่าว
 ไว้ชัดเจนก็ตาม แต่ก็เห็นว่าน่าจะนำเอาหลักกฎหมาย Common Law มาเทียบเคียงได้
 เพราะโดยข้อเท็จจริงนั้นเมื่อลูกหนี้ปฏิเสธที่จะทำการชำระหนี้ก่อนที่หนี้จะถึงกำหนดนั้นเป็นการ
 ชัดแจ้งและแน่นอนแล้วว่าลูกหนี้จะไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดหรือเมื่อหนี้ถึงกำหนด
 นั้นลูกหนี้ก็ไม่อาจจะทำการชำระหนี้ได้แล้ว เพราะหนี้ได้อยู่ในสถานะที่จะทำการชำระหนี้ได้
 ดังตัวอย่างข้างต้น เมื่อถึงวันที่ 1 สิงหาคม 2522 นั้น ก.ยอมไม่อยู่ในสถานะที่จะชำระหนี้
 ได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าตามหลักกฎหมายไทยเราก็เช่นกัน น่าจะไม่จำเป็นต้องรอให้หนี้
 ถึงกำหนดชำระเสียก่อน เจ้าหนี้ก็อาจนำคดีมาฟ้องร้องบังคับเรียกค่าเสียหายได้โดย เพราะ
 เมื่อพิจารณาตามข้อเท็จจริงแล้วไม่น่าจำเป็นต้องให้เจ้าหนี้รอให้ถึงกำหนดเสียก่อนโดยไร
 ประโยชน์

สำหรับหลักกฎหมายในเรื่องนี้ ตามหลักกฎหมายฝรั่งเศส มาตรา
 1188 นั้นบัญญัติไว้ว่า

"ลูกหนี้ไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลา ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้
 ตกเป็นผู้ล้มละลาย หรือลูกหนี้ (ด้วยการกระทำของตนเอง) ได้ทำให้ลดน้อยถอยลงซึ่งประกบ
 อันได้ให้ไว้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญา"

ในกรณีเช่นนี้โดยหลักกฎหมายฝรั่งเศสถือว่าลูกหนี้ไม่อาจถือเอา
 ประโยชน์หรือเงื่อนไขเวลาในการชำระหนี้ มิได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า เจ้าหนี้จะมีสิทธิขัดแย้งกับชำระ
 หนี้ก่อนได้หรือไม่ แต่โดยแนวทางของหลักกฎหมายฝรั่งเศส เจ้าหนี้ต้องรอให้หนี้ถึงกำหนด
 ชำระเสียก่อน เจ้าหนี้จึงอาจเรียกเอาการบังคับชำระหนี้ได้ ซึ่งโดยหลักกฎหมายตามมาตรา
 1168 นี้ มีหลักคล้ายกับหลักของกฎหมายไทย มาตรา 155 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีที่ค้างจะกล่าวต่อไปนี้ ท่านห้ามมิให้ฝ่ายลูกหนี้ถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาเริ่มต้นหรือเวลาสิ้นสุด ก็

1. ถ้าลูกหนี้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลาย
2. ถ้าลูกหนี้ได้ทำลาย หรือทำให้ลดน้อยถอยลง ซึ่งประกันอันได้ให้ไว้
3. ถ้าลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่

ซึ่งถึงแม้บทบัญญัติความมาตรา 155 นี้จะยังมีได้แสดงชัดว่ากรณีเจ้าหนี้ถูกปฏิเสธการชำระหนี้ก่อนหนี้ถึงกำหนด จะมีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้เช่นนั้นก็ตาม แก่ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้เป็นการสนับสนุนแนวความคิดของผู้เขียนว่า

“บทบัญญัติในมาตรา 155 นี้ได้ถูกขยายความออกไปบ้างแล้ว คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8/2471 วินิจฉัยว่าพฤติการณ์ที่ลูกหนี้อพยพไปจากถิ่นที่อยู่เดิม เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องเอาชำระหนี้ได้ก่อนกำหนด คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1413/2478, 94/2493 วินิจฉัยไว้ด้วยว่าความตายของลูกหนี้เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ฟ้องเรียกเงินกู้ได้ก่อนกำหนด คำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องหลังมีมาตรา 1754 วรรค 3 ในบรรด 6 เป็นเหตุที่อาจอ้างสนับสนุนได้ และ

ก่อนถึงกำหนดเงื่อนไขเวลาเริ่มต้น เจ้าหนี้เรียกให้ชำระหนี้ไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 831/2492) แต่ถ้าวินิจฉัยก่อนหนี้ถึงกำหนด จะเป็นกำหนดชำระหนี้ทั้งจำนวนหรือเป็นงวด ๆ ก็ได้ ก็ถือเป็นการสละประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาและไม่มีประเด็นในเรื่องกำหนดเวลาต่อไปแล้ว เจ้าหนี้ฟ้องบังคับได้เต็มจำนวน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 724/2498, 1189/2499)⁽¹⁾

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 310 - 311

อย่างไรก็ตามก็มีข้อสังเกตว่า กรณีที่ลูกหนี้ไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่งเงินเวลาตามมาตรา 155 นั้น หมายถึงเฉพาะลูกหนี้คนที่กระทำการหรือเป็นไปในทางทำลายความมั่นใจของเจ้าหนี้โดยเฉพาะเท่านั้น ไม่กระทบถึงประโยชน์ที่ผู้กู้ประกันอาจได้แต่เงินเวลานั้น (มาตรา 687) โดยนับเฉพาะเกี่ยวกับการที่ลูกหนี้ร่วมกับคนหนึ่งต้องห้ามมิให้ถือเอาประโยชน์แห่งเงินเวลา ไม่กระทบถึงลูกหนี้ร่วมกับคนอื่น ๆ ด้วย (มาตรา 295)⁽¹⁾

ข. ชำระหนี้ไม่ต้องถามวัตถุประสงค์อื่นแท้จริงในเรื่องสถานที่ (place)

สำหรับการชำระหนี้ที่สถานที่นี้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 324 กล่าวคือ ถ้ามิได้แสดงเจตนาอื่นไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าจะชำระหนี้ ณ สถานที่ใด หากจะอ้างถึงมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดส่วนการชำระหนี้โดยประการอื่น ท่านให้ชำระหนี้ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ กรณีเช่นนี้ถ้ามิได้กำหนดสถานที่กันไว้ก็ให้บังคับกันไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ถ้าได้กำหนดกันไว้เป็นอย่างอื่น ก็แสดงเจตนากำหนดสถานที่ไว้โดยเฉพาะเจาะจงสำหรับการส่งมอบของก็ต้องเป็นไปตามที่กำหนด หากลูกหนี้ฝ่าฝืนนำสิ่งของมาส่งมอบผิดไปจากสถานที่ที่กำหนดไว้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย หรือผู้แสดงเจตนาตกลงกันเอาไว้ กรณีเช่นนี้ถือว่ามี การชำระหนี้ แต่ชำระหนี้ที่ผิดสถานที่ที่กำหนดไว้แล้ว เป็นการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
002839

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 310 - 311

อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายได้ เช่น ก.ขายรถยนต์ให้ ข. ที่กรุงเทพฯ นักส่งมอบให้ ข. ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 2 เมษายน แต่ครั้งถึงกำหนด ก. กลับให้ ข. มารับมรดกที่กรุงเทพฯ ไม่ยอมส่งมอบรถให้ ข. ที่จังหวัดเชียงใหม่ ข. จึงต้องเดินทางมารับรถจาก ก. ที่กรุงเทพฯ กรณีเช่นนี้ย่อมถือว่า ก. ชำระหนี้แก่ผิดสถานที่ ข. ต้องได้รับความเสียหายต้องเดินทางมารับรถ กรณีเช่นนี้ ข. เรียกร้องเอาค่าเสียหายจาก ก. ได้

ก. ชำระหนี้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงในเรื่องวัตถุประสงค์แห่งหนี้

(subject) ดังใดกล่าวมาแล้วว่าหนี้นั้นผูกพันผู้คนที่จะต้องมีหน้าที่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ใ้ถูกตกลงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ซึ่งวัตถุประสงค์แห่งหนี้ก็เป็นวัตถุประสงค์ประสงค์อันแท้จริงของหนี้ประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ข. ตกลงซื้อรถยนต์สีเขียวจาก ก. โดยนัดส่งมอบกันวันที่ 1 กันยายน ครั้นถึงวันที่ 1 กันยายน ก. ได้ส่งมอบรถยนต์ให้ข. แต่ส่งมอบรถสีแดงให้ดังนี้ กรณีเช่นนี้ถือว่า ก. ชำระหนี้ผิดวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่มีหน้าที่ต้องชำระ เพราะวัตถุประสงค์แห่งหนี้คือการส่งมอบรถสีเขียว แต่ ก. กลับส่งมอบรถสีแดงดังนี้ ซึ่งถือว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ที่ถูกตกลงตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

โดยที่การไม่ชำระหนี้ให้ถูกตกลงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการไม่ชำระหนี้ให้ตกลงตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้นั้น ในส่วนนี้ดูแล้วอาจจะสับสนกันอยู่ เพราะจะยึดคำที่ไร่นั้นทั้งคู่แล้วคล้าย ๆ กัน แต่ถ้าวินิจฉัยตามถ้อยคำในคำพิพากษาอังกฤษนั้นจะเห็นว่า ในคำพิพากษา 215 นั้นกล่าวไว้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งมูลหนี้ ไร้คำว่า true intent and purpose of obligation ซึ่งหมายความถึงจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในผลของหนี้ที่จะได้รับการปฏิบัติจากลูกหนี้ตามที่นิติสัมพันธ์ตกลง ส่วนคำว่าวัตถุประสงค์แห่งหนี้ นั้น ถ้อยคำในคำพิพากษา 213 ไร้คำว่า subject ซึ่งหมายความถึง การใด ๆ ที่ลูกหนี้นี้จะต้องปฏิบัติเพื่อเป็นการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามข้อผูกพัน ดังนั้น ถ้อยคำทั้งสองดังกล่าวจึงมีความหมายต่างกัน โดยที่วัตถุประสงค์ก็คือหน้าที่ซึ่งต้องปฏิบัติ ส่วนวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ นั้นก็คือความหมายที่กล่าวว่าจะได้รับการปฏิบัติชำระหนี้ของลูกหนี้ ในเวลาที่ใดก่อให้เกิดหนี้ขึ้น

1.1.2 การไม่ชำระหนี้ให้ต้องเกิดแต่พฤติการณ์อันจะโทษลูกหนี้ได้หรือเป็น
พฤติการณ์ที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการที่ลูกหนี้ละเลยหรือเพิกเฉยไม่
 ปฏิบัติการชำระหนี้นั้น ต้องเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ หรือพฤติการณ์ดังกล่าวนั้น อาจ
 โทษให้ลูกหนี้รับผิดชอบได้ กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามสิทธิ
 ของเขา เมื่อลูกหนี้ไม่ยอมปฏิบัติการดังกล่าวก็เท่ากับว่าเป็นการผิดสิทธิของเจ้าหนี้อันตนมี
 หน้าที่ต้องกระทำตามสิทธิของเขา เมื่อเป็นดังนี้ลูกหนี้ก็จะต้องรับผิดชอบในการที่ตนไม่ปฏิบัติการ
 ชำระหนี้

สำหรับกรณีการชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย โดยปรกติกความมุ่งหมายของมาตรา
 215 ที่ให้เรียกค่าเสียหายในกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้ หมายความว่าลูกหนี้สามารถชำระหนี้
 ได้แต่ไม่ชำระ ดังนั้นการชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย โดยมีใจเป็นความผิดของลูกหนี้ ลูกหนี้
 ย่อมอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ในข้อเท็จจริง จึงจะถือว่าไม่ชำระหนี้ของตนอัน
 อาจโทษลูกหนี้ให้รับผิดชอบ ไม่ได้⁽¹⁾

ดังนั้นในกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย ลูกหนี้ก็ถือได้ว่ายังไม่มีการ
 “ไม่ชำระหนี้โดยจะโทษลูกหนี้ได้” จึงยังไม่อาจเรียกค่าเสียหายได้ ควรพิจารณาตาม
 มาตรา 219 บัญญัติว่า “ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นหนี้วิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง
 ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อให้เกิดหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่คงรับผิดชอบนั้นไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็น
 อันหลุดพ้นจากการชำระหนี้” ซึ่งตามมาตรานี้ถึงแม้จะไม่พูดถึงความรับผิดชอบในการชำระ
 หนี้ก็ตาม

(1) ท่านองเล็งเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งมาตรา 213
 บัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้ตั้งบังคับชำระ
 หนี้ก็ได้” แต่จากการชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย หมายความว่าเพราะพฤติการณ์ที่ลูกหนี้จะคงรับผิดชอบ
 หรือไม่ ย่อมไม่ใช่วินัยที่ลูกหนี้จะละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน และจะมีการบังคับชำระหนี้ตาม
 มาตรา 213 ไม่ได้ และตั้งไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้ที่ไม่เป็นประโยชน์อีกด้วย

เสียหาย ลูกหนี้ก็มีความรับผิดชอบซึ่งชดเชยค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทนตามหลักที่กล่าวมาแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า ตามข้อคำในค้ำวพมาตรา 219 วรรค 1 นั้น พฤติการณ์ดังกล่าวที่ทำให้การชำระหนี้เป็นหนี้วิสัยนั้น ต้องเป็นพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังที่ไต่ค้อหนี้ เพราะถ้าพฤติการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นก่อนที่ไต่ค้อหนี้ขึ้นแล้ว ก็หมายความว่านิติกรรมที่ไต่ค้อขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัยทำให้นิติกรรมนั้น ๆ เป็นโมฆะ ตามมาตรา 113 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ส่วนการชำระหนี้กลายเป็นหนี้วิสัย เพราะลูกหนี้ไม่สามารถจะทำการชำระหนี้ตามมาตรา 219 วรรค 2 กรณีนี้ถือว่าเป็นการพ้นวิสัย โดยเฉพาะตัวลูกหนี้ คือหนี้นั้นยังอาจชำระได้ แต่เฉพาะตัวลูกหนี้ไม่สามารถปฏิบัติชำระหนี้ เช่น ตามมูลหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่มีตัวตน และความจริงทรัพย์สินนั้นก็ยังมีตัวอยู่ แต่ได้หลุดพ้นไปจากเงื้อมมือหรืออำนาจของลูกหนี้ เป็นต้น

แต่สำหรับการชำระหนี้ที่เป็นหนี้วิสัยโดยพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 218 บัญญัติไว้เป็นพิเศษว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งแสดงว่าตามหลักกฎหมายของไทย ถือว่าการชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัยโดยพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไต่ค้อรับผิดชอบ ก็มีผลเสมือนหนึ่งว่าลูกหนี้ไม่ปฏิบัติชำระหนี้ และต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนเช่นเดียวกับการไม่ชำระหนี้ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้มีหลักเช่นเดียวกับกฎหมาย Common Law⁽¹⁾ ซึ่งถือว่าลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในการชำระหนี้ที่กลายเป็นหนี้วิสัย ถ้าการพ้นวิสัยนั้นลูกหนี้เป็นฝ่ายผิด (หลักเดียวกับมาตรา 218) และถึงแม้ว่าลูกหนี้จะยังมีเจตจำนงจะปฏิบัติชำระหนี้ที่เป็นหนี้วิสัยโดยที่เขาไม่ไต่ค้อ

(1) John Edward Murray Jr., *Grismore on Contracts*,.....,

ฝ่ายฉิวแล้ว กฎหมายก็คงไม่ให้เขารับผิดในพฤติการณ์เช่นนั้น (หลักเดียวกับมาตรา 219)

อย่างไรก็ดี ที่ว่าเหตุอันฉุนชุนนี้ไม่ว่าจะรับผิดชอบนั้นต้องเข้าใจว่า แม้จะเป็นเหตุที่ไม่ใช่ความผิดของตัวผู้ฉุนชุนเองก็ดี หากเป็นความผิดของตัวแทนหรือบุคคลซึ่งผู้ฉุนชุนใช้ในการชำระหนี้ ก็ยังนับว่าเป็นเหตุซึ่งผู้ฉุนชุนต้องรับผิดชอบ ตามความในมาตรา 220 ซึ่งผู้ฉุนชุนไม่ได้รับความคุ้มครองแห่งมาตรานี้

1.1.3 มูลฐานอันคับสุดท้ายที่ก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ คือ เพราะการไม่ชำระหนี้ที่ผู้ฉุนชุนมีหน้าที่กองกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น กล่าวคือมีความเสียหายเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ คือ การที่ผู้ฉุนชุนเป็นฝ่ายผิดไม่ชำระหนี้นั้น ต้องได้ทำให้เกิดความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ เพราะถ้าไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น เจ้าหนี้จะฟ้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนก็ย่อมจะไม่สมเหตุผลและกฎหมายก็ไม่บัญญัติเปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้ คือมิใช่ว่าจะยอมให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องให้ผู้ฉุนชุนชดเชยค่าเสียหายได้ทุกกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้เกิดขึ้น หรือเมื่อผู้ฉุนชุนละเลยไม่ชำระหนี้ แต่จะเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนได้ก็ต่อเมื่อ การไม่ชำระหนี้หรือการละเลยไม่ชำระหนี้ดังกล่าวได้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ขึ้น

ตัวอย่างเช่น

โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเงิน 3,800 บาท ฐานผิดนัดไม่ส่งกระสอบตามสัญญาที่ได้ตกลงทำกันไว้

จำเลยให้การต่อสู้ว่า โจทก์เองเป็นฝ่ายผิดนัดไม่ยอมรับกระสอบ และในเวลาสมควรส่งมอบกันนั้น ราคาตลาดต่ำกว่าราคาในสัญญา โจทก์จึงไม่เสียหายแต่อย่างใด

ศาลฎีกาเห็นว่า ฟ้องโจทก์ที่ขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหายเนื่องในการผิดสัญญาซื้อขายกระสอบรายนี้ ถ้าเสียหายตามปกติที่พึงคำนวณจากราคาในตลาดที่ผิดกันกับราคาในสัญญาซื้อขาย ในวันที่จำเลยผิดนัดไม่ส่งกระสอบ ความประมวลกฎ

หมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรคต้น หากคำนวณจากรากาฟ้องตั้งโจทก์อ้างไม่
ก็เมื่อปรากฏว่าวันที่โจทก์อ้างว่าทำเลยผิดนัดรากากระสอบกลับต่ำกว่ารากาในสัญญาซื้อขาย
เช่นนี้ความเสียหายย่อมไม่มี กรณีเช่นนี้จึงไม่อาจเรียกเอาค่าเสียหายได้⁽¹⁾

หรือ เช่น ข.ทำสัญญาจะส่งมอบรถยนต์ให้ ก.ในวันที่ 1 เมษายน ข.
ชำระหนี้ค่าเช่าเอารถยนต์ไปส่งมอบในวันที่ 30 เมษายน แต่ในระหว่างนั้น ก.ไม่อยู่บ้านไป
เที่ยวตากอากาศชายทะเลเสียตลอดเดือนเมษายน ถึงแม้ ข.จะได้อำนาจมอบรถยนต์ให้ในวันที่
1 เมษายน ก็ตาม ก็คงจะได้อำนาจไปเก็บไว้ในโรงรถเฉย ๆ ไม่เอาออกใช้หรือทำประโยชน์
อะไรตลอดเดือน ดังนี้ ก.ก็ไม่ได้รับความเสียหายอะไรเนื่องแต่การที่ ข.ไม่ชำระหนี้ตรงตาม
เวลานั้น จึงไม่อาจที่จะเรียกเอาค่าเสียหายได้ กรณีการผิดนัดหรือผิดหน้าที่โดยไม่มี ความ
เสียหายอาจมีขึ้นได้ แต่ตามมาตรา 222 นั้น การให้เจ้าหน้าที่เรียกค่าเสียหายได้นั้น เพื่อเป็น
การทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นถ้าหากมี ไม่ใช่เป็นการให้ทดแทนการผิดนัดหรือผิดหน้าที่
ดังนั้นหากเจ้าพนักงานไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้จึงไม่อาจเรียกค่าเสียหายทดแทนได้ ต้องมีความ
เสียหายอันเกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้เสีย⁽²⁾

-
- (1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 576/65 กี่ระหว่าง นายแต่ แจ่มจำ โจษณ์
นายเอทีดี มาสกาตี จำเลย
- (2) หมายเนตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 655/2499 ระหว่าง
นายฉันทวารัตถาเบ็บบ โจษณ์
นายเทียนเอก ฉักวานันท์ จำเลย

หมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรคต้น ทำให้คำนวณจากรากอ้างอิงถึงโจทก์อ้างไม่
ก็เมื่อปรากฏว่าวันที่โจทก์อ้างว่าจำเลยยักยอกทรัพย์สินหรือทรัพย์สินในสัญญาซื้อขาย
เรื่องนี้ความเสียหายย่อมไม่มี กรณีเช่นนี้จึงไม่อาจเรียกเอาค่าเสียหายได้⁽¹⁾

หรือ เช่น ข.ทำสัญญาจะส่งมอบรถยนต์ให้ ก.ในวันที่ 1 เมษายน ข.
ชำระหนี้ค่าเช่าเอารถยนต์ไปส่งมอบในวันที่ 30 เมษายน แต่ในระหว่างนั้น ก.ไม่อยู่บ้านไป
เที่ยวตากอากาศที่ชายทะเลเสียตลอดเดือนเมษายน ซึ่งแม้ ข.จะได้ส่งมอบรถยนต์ให้ในวันที่
1 เมษายน ก็ตาม ก็คงจะได้เอาไปเก็บไว้ในโรงรถเฉย ๆ ไม่เอาออกไรหรือทำอะไรอะไร
อะไรตลอดเดือน ดังนี้ ก.ก็ไม่ได้ได้รับความเสียหายอะไรเนื่องแต่การที่ ข.ไม่ชำระหนี้ตรงตาม
เวลานั้น จึงไม่อาจที่จะเรียกเอาค่าเสียหายได้ กรณีการผิดสัญญาหรือผิดหน้าที่โดยไม่มี ความ
เสียหายอาจมีขึ้นได้ แต่ตามมาตรา 222 นั้นการไปเจ้าหนี้เรียกค่าเสียหายได้นั้น เพื่อเป็น
การทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นถ้าหากมี ไม่ใช่เป็นการให้ทดแทนการผิดสัญญาหรือหน้าที่
ดังนั้นถ้าอ้างการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้นั้นไม่อาจเรียกค่าเสียหายทดแทนได้ ล้วนมีความ
เสียหายอันเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ด้วย⁽²⁾

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 578/85 กติระหว่าง นายแท้ แจงจำ โจทก์
นายเอทีอี มาศกาตี จำเลย

(2) นายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 655/2499 ระหว่าง นายอินวาร์ตาเยียม โจทก์
นายเทียนเอก
อัสวานนท์ จำเลย

1.2 การเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้และการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง

1.2.1 สิทธิบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง (Specific Performance)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ หรือมีการปฏิบัติการชำระหนี้แต่ปฏิบัติไม่ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ อันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องได้รับความเสียหายแล้ว กฎหมายได้บัญญัติทางแก้ไขให้แก่เจ้าหนี้ คือให้เจ้าหนี้เรียกเอาค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายได้ แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกฎหมายลักษณะหนี้ นั้น มีความมุ่งหมายเป็นข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะช่วยเหลือบังคับมิชู้ชราให้การได้เป็นไปตามมูลหนี้ เพราะการที่บุคคล 2 ฝ่าย เข้าทำนิติสัมพันธ์ก่อให้เกิดหนี้ต่อกันนั้น จุดมุ่งหมายเดิมเขาคงประสงค์ที่ผลแห่งหนี้ที่ได้รับมากกว่าหวังที่จะเรียกเอาค่าเสียหาย ดังนั้นเพื่อให้การบังคับมิชู้ชรา ได้เป็นไปตามมูลหนี้และให้สมประโยชน์แก่ฝ่ายเสียหายได้มากที่สุด เมื่อมีการไม่ชำระหนี้เกิดขึ้นแล้ว นอกจากการที่เจ้าหนี้จะขอบังคับให้มีการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้แล้ว สิทธิประการสำคัญของเจ้าหนี้ก็คือขอให้มีการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง (specific performance)

ซึ่งตามหลักกฎหมายไทยเรามีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้บังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้"

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันใด กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้บังคับมิชู้ชราให้บุคคลภายนอกกระทำการอันหนึ่งอันใด โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันใดกระทำการอันหนึ่งอันใดอย่างใดอย่างหนึ่งไซ้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นอันใดแห่งการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้หรือถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อการยก

หน้าควยก็ได้

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งห้าที่กล่าวมาก่อนนี้ หากกระทบทระทั้งถึง สิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่"

จากบทบัญญัติมาตรา 213 จะเห็นว่าสิทธิของเจ้าหนี้ประการแรก เมื่อ ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตนยอมได้แก่การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากใน เมื่อเป็นหนี้กันนั้น ตามหลักธรรมดาทั่วไป เป็นหนี้เราอย่างไรก็ต้องชำระให้เขาอย่างนั้น เพราะจุดประสงค์ในการก่อให้เกิดหนี้นั้น เจ้าหนี้คงประสงค์จะให้มีการชำระหนี้ตามมูลแห่ง หนี้โดยสมบูรณ์ทุกประการ คงไม่มีใครที่เข้าไปผูกพันก่อให้เกิดหนี้แล้วไม่ประสงค์จะให้ลูกหนี้ ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ดังนั้นสิทธิในการขอให้มีการบังคับชำระหนี้โดย เฉพาะเจาะจง จึงเป็นผลประการแรกและเป็นผลธรรมดาที่สุดของหนี้ (normal execution)⁽¹⁾ ดังนั้นเมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ กฎหมายจึงให้ทางแก้ไข ข้อแรก คือ ให้เจ้าหนี้ได้รับชำระตามที่ไฉ่มีหนี้อยู่ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เมื่อลูกหนี้ผิดสัญญาเจ้าหนี้ก็อาจ ร้องขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญาได้ ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วการบังคับโดยเฉพาะ เจาะจงนั้นหมายความว่า เป็นหนี้กันอยู่อย่างไรก็อาจขอให้บังคับชำระหนี้กันได้อย่างนั้น (L'exécution en nature)

แก่ออย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในคำพิพากษามาตรา 213 วรรค 1 - 3 แล้วจะเห็นว่า การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นมีได้ 2 กรณี

ก. การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ในกรณีที่สภาพแห่งหนี้เปิด ของ กรณีเช่นนี้ก็คงไม่มีปัญหา เพราะการปฏิบัติตามการชำระหนี้โดยลูกหนี้เป็นการที่กระทำได้

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, , หน้า 813 - 815

ลูกหนี้ก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามชำระหนี้ให้ตรงตามมูลหนี้ที่ตนได้ผูกพันไว้

ข. การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ในกรณีที่สภาพแห่งหนี้ไม่
เปิดช่อง

คำว่า "สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้" หมายความว่าถึง
กรณีที่ลูกหนี้ฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ โดยสภาพแห่งหนี้ นั้น จะใช้วิธีการทางศาล
บังคับ เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ได้

โดยที่จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายลักษณะหนี้ ก็คือการ
ที่จะบังคับมีผู้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ดังนั้นในการที่ลูกหนี้ฝ่าฝืน หรือ
ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน เช่นนี้ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นกรณีที่ลูกหนี้จะต้องกระทำการอันใดอันหนึ่ง
ด้วยตัวลูกหนี้เอง เช่น ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้โดยการก่อสร้างอาคาร หรือซุกดิน หรือทำนิติ
กรรมโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตน ให้แก่เจ้าหนี้ หรือการที่ลูกหนี้จะต้องส่งมอบสังหา
ริมทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้ กรณีเหล่านี้จะเห็นได้ว่าศาลไม่มีวิธีการอันใดที่จะบังคับให้เจ้าหนี้ได้รับการ
ชำระหนี้เช่นนั้น เป็นกรณีที่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับได้ เพราะถ้าลูกหนี้ไม่สมัคร
ใจจะปฏิบัติตามชำระหนี้ เจ้าพนักงานศาลย่อมไม่อาจไปจับตัวลูกหนี้มา แล้วบังคับให้ทำการ
ก่อสร้าง ซุกดิน หรือทำนิติกรรม ได้

กรณีเช่นนี้กฎหมายให้ทางเลือกไว้ให้แก่เจ้าหนี้ในการที่จะได้รับการ
ปฏิบัติตามชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไว้ตามมาตรา 213
วรรค 2 - 3 คือ

ถ้าเป็นเรื่องต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เจ้าหนี้สามารถ
ร้องขอต่อศาลเพื่อให้บุคคลอื่นทำการนั้นแทน ในเมื่อการนั้นสามารถจะทำการแทนกันได้ โดย
ให้ลูกหนี้เป็นผู้รับผิดชอบเสียค่าใช้จ่าย

หรือถ้าเป็นเรื่องนิติกรรม ซึ่งโดยสภาพจะบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติไม่
ได้ เพราะตามมาตรา 112 นั้นเราได้ทราบแล้วว่านิติกรรมนั้น ต้องเป็นการที่กระทำด้วย

ใจสมัคร ดังนั้นถ้าจะบังคับให้ลูกหนี้กระทำการที่ผิดกฎหมาย จึงบัญญัติให้ออเดอ คำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ได้

หรือในกรณีหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์เว้นการอื่นใดอันหนึ่งนั้นได้มีการละเมิด ไม่คงเว้น การดังกล่าวเจ้าหนี้อาจขอต่อศาลเพื่อให้ระงับ การที่ลูกหนี้ได้กระทำลงนั้น และ ให้ลูกหนี้เป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่คงเสียไปได้

โดยหลักดังกล่าวข้างต้นมีข้อที่ควรทำความเข้าใจเบื้องต้นว่า "การบังคับชำระหนี้" ไม่ว่าจะเป็นการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง หรือโดยวิธีใด ไม่ใช่เป็นการบังคับเอาแก่ตัวตนของลูกหนี้ แต่บังคับเอาที่ทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น ตาม บทบัญญัติของมาตรา 194 เพราะเป็นการทำตามความคิดในวงวิษากฎหมายในปัจจุบัน มิใช่ การขายตัวลงเป็นทาส โอนอำนาจทรัพย์สินแรงงานให้แก่ เจ้าหนี้ทั้งหมดเหมือนสมัยก่อน การ เป็นหนี้ทำให้ลูกหนี้มีหน้าที่ผูกพันต้องชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ตัวลูกหนี้ก็หรือสิ่งอื่นอย่างใด ที่มีไว้วัตถุประสงค์แห่งหนี้ เจ้าหนี้จะบังคับเอาไม่ได้⁽¹⁾

แต่อย่างไรก็ตามแม้แนวความคิดทางกฎหมายลักษณะหนี้ในปัจจุบันนี้ จะมีแนวทางที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น จะไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อตัวร่างกาย ของลูกหนี้ ซึ่งเป็นแนวความคิดตามกฎหมายเก่าว่าการเป็นหนี้คือการขายตัวลงเป็นทาส จึง มีการบังคับชำระหนี้เอาที่เนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ และแม้ตามแนวความคิดตามกฎหมาย ใหม่เมื่อเกิดมีปัญหาลูกหนี้ไม่ยอมปฏิบัติตามการชำระหนี้ การบังคับตามกฎหมายลักษณะหนี้นี้ โดย บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 194 ในบังคับเอาแก่กองทรัพย์สินของ ลูกหนี้เท่านั้น และเป็นความพยายามของกฎหมายที่จะไม่เข้าไปผูกพันกับเนื้อตัวร่างกายของ

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 817 - 818

ลูกหนี้ เพราะถือว่าเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งไม่ควรให้ใครไปละเมิดไต่ถาม ก็มีข้อสังเกตว่า ในกรณีสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ และตามมาตรา 213 วรรคสองและสามก็มีได้บัญญัติทางเลี้ยวไว้สำหรับเจ้าหนี้ในทุกกรณี ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้มีหนี้จะต้องส่งมอบอสังหาริมทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้ เนื่องจากมีสัญญาซื้อขายกัน หรือในกรณีสัญญาเช่าหมคอายุ ค้างนี้ ย่อมไม่ใช่กรณีที่เจ้าหนี้อาจจะร้องขอต่อศาลให้สั่งอนุญาตให้บุคคลภายนอกเป็นผู้กระทำการแทน หรือให้ถือเอาคำพิพากษาของศาลแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ได้

ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหนีทย่อมจะต้องร้องขอต่อศาล ให้เฝ้ากำบังค้ำไว้ ลูกหนี้กระทำการตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้โดยตรง กล่าวคือ ให้ส่งมอบอสังหาริมทรัพย์นั้น ภายในเวลาที่กำหนด และถ้าลูกหนี้ยังฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล เจ้าหนีทย่อมร้องขอต่อศาลให้สั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ได้ตามมาตรา 297 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะถือเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่มีวิธีการบังคับอื่นใดที่จะพึงใช้บังคับได้

ซึ่งจากอุทธรณ์ข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าแม้แนวความคิดในกฎหมายลักษณะหนี้จะพยายามไม่เข้าไปผูกพันกับเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ก็ตาม แต่ถ้ายังค้ำกับไปได้จริง ๆ และไม่มีทางอื่นที่จะบังคับกันได้ กฎหมายก็ต้องยอมหันกลับไปใช้วิธีจับกุมคุมขังลูกหนี้ ซึ่งเป็นการเกี่ยวข้องกับเนื้อตัวร่างกายโดยตรง ซึ่งผิดกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายลักษณะหนี้ แต่ก็เป็นทางแก้ไขที่ดีที่สุดกรณีเช่นนี้

ส่วนการชำระหนี้ตกเป็นอันวิสัยนั้น ดังได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นกรณีที่หนี้นั้นไม้อาจจะบังคับได้ เพราะหนี้ดังกล่าวนั้นตกเป็นอันวิสัย (ตามมาตรา 218, 219) จึงไม่อยู่ในความหมายของเรื่องการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง โดยสภาพเปิดช่องและไม่เปิดช่อง และไม่ถือว่าเป็นกรณีที่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ปฏิบัติไต่ถาม

1.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สิทธิบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงกับการเรียกค่าเสียหาย

ทั้งนี้คงกล่าวมาแล้วว่าผลของหนี้้นอกจากการบังคับให้ลูกหนี้ชดใช้ค่าเสียหายในกรณีที่เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายตามมาตรา 215 แล้ว เจ้าหนี้ยังอาจบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้อีกด้วย ตามบทบัญญัติมาตรา 213 วรรค 1 - 3 ดังได้กล่าวมาแล้ว และเมื่อพิจารณาถ้อยคำในตัวบทมาตรา 213 วรรค 4 ซึ่งบัญญัติว่า

"อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาก่อนนี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่"

จากถ้อยคำตามตัวบทดังกล่าวนี้ จึงกล่าวได้ว่าโดยหลักของกฎหมายนั้นสิทธิในการเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 215 และสิทธิบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงตามมาตรา 213 วรรค 1 - 3 นั้น เป็นคนละส่วน และเป็นสิทธิต่างหากจากกัน เพราะสิทธิในการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายตามมาตรา 215 ตัวอย่างใด สิทธิในการเรียกเอาค่าเสียหายนั้นเป็นการเรียกร้องให้ชดใช้กับโดยกฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นทางแก่ของเจ้าหนี้ ในกรณีที่เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงหรืออาจบังคับได้แต่เจ้าหนี้เองได้รับความเสียหายอย่างใด ๆ โดยสิทธิในการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นไม่ตัดสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายได้อีก

เมื่อสิทธิบังคับชำระหนี้ทั้ง 2 ประการดังกล่าวเป็นสิทธิคนละส่วนและต่างหากจากกันไม่กระทบกระทั่งกันนั้น จึงมาถึงปัญหาในกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้นั้น เจ้าหนี้จะมีสิทธิอย่างไรบ้าง ถ้ามีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เลย โดยเลิกสัญญาหรือต้องขอบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเสียก่อนแล้วจึงค่อยมาเรียกค่าเสียหาย และการที่เจ้าหนี้จะเรียกเอาทางใดทางหนึ่ง หรือ 2 ทาง เช่นที่ว่ามานี้ จะมีผลกระทบต่อการเรียกค่าเสียหายของเจ้าหนี้อย่างไรบ้างหรือไม่ มีปัญหาที่อาจพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

เมื่อพูดถึงการไม่ชำระหนี้ นั่นนอกจากจะหมายถึงการไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ โดยแล้วยังหมายความรวมถึงกรณีที่มีการปฏิบัติตามการชำระหนี้แต่ชำระหนี้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ (ดูเรื่องการไม่ชำระหนี้ตามหัวข้อ 1.1.1) ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรแยกเป็น 2 กรณี

ก. กรณีที่มีการไม่ชำระหนี้โดย คือกรณีที่เจ้าหนี้ไม่ได้รับการปฏิบัติตามการชำระหนี้โดย กรณีเช่นนี้เจ้าหนี้มีสิทธิเลือกดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ขอเลิกสัญญาตั้งกล่าวและขอเรียกเอาค่าเสียหาย โดยไม่ขอให้งดชำระหนี้โดยเจตนาเจาะจง แต่ก่อนที่จะเลิกสัญญานั้น เจ้าหนี้ต้องผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรา 387 เสียก่อน ซึ่งบัญญัติว่า

"ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในเวลานั้นก็ได้ และถ้าฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไซ้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้"

เมื่อพิจารณาจากข้อความมาตรา 387 จะเห็นว่าแม้เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเมื่อมีการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 215 ก็ตาม แต่เจ้าหนี้จะใช้อำนาจตามมาตรา 215 ตั้งกล่าวข้างต้นทันทีไม่ได้ เพราะลูกหนี้อาจจะยังอยู่ในฐานะที่จะชำระหนี้ได้อยู่ หรืออาจจะเตรียมที่จะทำการชำระหนี้ แต่ยังไม่ได้นำมาชำระหนี้ถึงกำหนดเสียก่อน หรือลูกหนี้อาจมีอุปสรรคบางอย่างที่ทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ ซึ่งถ้าเจ้าหนี้โดยที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลยนั้นขอบังคับเอาค่าเสียหายและขอเลิกสัญญาทันทีนั้นดูจะไม่เป็นธรรมแก่ลูกหนี้ในบางกรณี ดังนั้นกฎหมายจึงบัญญัติให้เจ้าหนี้ปฏิบัติตามมาตรา 387 เสียก่อน เมื่อลูกหนี้ยังไม่ทำการชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิขอเลิกสัญญาและบังคับเอาค่าเสียหายได้เต็มตามจำนวนที่จะพึงมีพึงได้ถ้าได้มีการชำระหนี้กัน

ซึ่งกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้นี้ ศาสตราจารย์ จิตติ สิงห์ปัทม ไขข้ออธิบายไว้ว่า "การเลิกสัญญาเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเลือกใช้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ซึ่งอาจเป็นการไม่ชำระหนี้สิ้นเชิงหรือบางส่วนก็ได้ จะเป็นการไม่ชำระหนี้ประธานหรือค้ำ

อุปกรณ เช่น ดอกเบี้ยก็ได้ แต่ถ้าจะให้เจ้าหน้าที่เลิกสัญญาได้ทันทีที่มีการไม่ชำระหนี้ ก็อาจเป็นการรุนแรงแก่ลูกหนี้เกินไป และลูกหนี้อาจเสียหายโดยไม่รู้ตัว เพราะแม้จะมีการไม่ชำระหนี้แล้ว แต่เจ้าหน้าที่จะเลิกหรือไม่เลิกสัญญาได้ยังไม่แน่ กฎหมายจึงบัญญัติให้เจ้าหน้าที่บอกกล่าวแก่ลูกหนี้ให้รู้ตัวก่อน โดยกำหนดเวลาพอสมควรให้ลูกหนี้ชำระหนี้เสียภายในกำหนดนั้น ถ้าลูกหนี้ยังคงละเลยไม่ชำระหนี้จึงให้เจ้าหน้าที่เลิกสัญญาได้ อย่างไรก็ตามในการกำหนดเวลาให้ลูกหนี้รู้ตัวก่อนนี้อาจแสดงเจตนา รวมไปถึงด้วยที่เดียวกันได้ว่า ถ้าไม่ชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดให้ครั้งนี้ก็เป็นอันเลิกสัญญาทันทีไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนาเลิกสัญญาไปอีกครั้งหนึ่ง เมื่อครบกำหนดเวลาที่กำหนดให้แล้ว"(1)

โดยสรุปในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่จะขอเลิกสัญญาและมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ได้กำหนดระยะเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้เสียก่อน และเมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เจ้าหน้าที่ขอเลิกสัญญาและบังคับเอาค่าเสียหายได้ ในฐานะที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย อนึ่งควรสังเกตว่ากรณีตามมาตรา 387 นี้ ถ้าลูกหนี้ได้มาขอชำระหนี้ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะเลิกสัญญา เจ้าหน้าที่จะต้องยอมรับชำระหนี้(2) แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ได้รับความเสียหายอันเกิดแต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดในครั้งแรกนั้น เจ้าหน้าที่ก็ยังอาจเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา 215 อีกส่วนหนึ่งด้วย แต่ค่าเสียหายนั้นย่อมไม่ใช่ค่าเสียหายในฐานะที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ทั้งสิ้น คงเป็นเพียงค่าเสียหายในการที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น

ถ้าเจ้าหน้าที่ได้เลิกสัญญาไปแล้ว ลูกหนี้คงไม่มีสิทธิที่จะปฏิบัติตามชำระหนี้อีกต่อไป เพราะไม่มีนิติสัมพันธ์ที่เจ้าหน้าที่ต้องรับชำระหนี้อีกต่อไปแล้ว ในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่ย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ได้อย่างเต็มที่

(1) จิตติ ติงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ไทยทิพชา), 2505, หน้า 111 - 112

(2) ให้ดูคำอธิบายถัดไปในข้อ 3

อย่างไรก็ดี มีข้อที่น่าสังเกตว่ากรณีที่เจ้าหน้าที่จะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 387 นั้น จำเป็นที่เจ้าหน้าที่จะต้องบอกกล่าวหรือกำหนดเวลาระยะเวลาหนึ่งให้ลูกหนี้ทำการชำระหนี้เสียก่อนเสมอไปหรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้ อธิบายได้ว่า "การที่จะต้องบอกกล่าวให้ทำการชำระหนี้ดังกล่าวไว้ในมาตรา 387 นั้น บางทีก็ไม่จำเป็น เพราะถ้าตามสภาพหรือเจตนาที่แสดงไว้ต่อกัน จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แค่ด้วยการชำระหนี้ ๗ เวลามีกำหนด และกำหนดเวลานั้นก็ล่วงพ้นไปโดยไม่มีการชำระหนี้ ดังนั้น มาตรา 388 บัญญัติว่าฝ่ายที่ไม่ได้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์จะแสดงเจตนาเลิกสัญญาเสียก็ได้ โดยมีต้องบอกกล่าวตามมาตรา 387 ที่ไม่จำเป็นนั้น ก็คือการบอกกล่าวกำหนดเวลาให้เขาชำระหนี้ตามมาตรา 3๘7 แต่อย่างไรก็ดีการที่สัญญาจะเลิกระงับไป ยังคงแสดงเจตนาบอกเลิกตามมาตรา 386 ถ้าอุบัตินั้นเจ้สัญญาชำระหนี้ระงับไปไม่ เช่น ก. เขาต้องชั้นบนเพื่อที่จะดูขบวนแห่ในวันที่ 30 เมษายน ครั้นในวันที่ 30 เมษายน ตามกำหนด ข. ไม่อาจส่งมอบบ้านเขาได้ ก. จึงไม่อาจใช้บ้านนั้นดูขบวนแห่ได้ กรณีเช่นนี้จะไม่เกณฑ์ให้ ก. ต้องบอกกล่าวและกำหนดเวลาให้ชำระหนี้ที่น่าจะไม่มีประโยชน์และไม่จำเป็นต้องทำ เพราะการชำระหนี้เป็นอันไร้ประโยชน์แก่ ก. แล้ว กรณีเช่นนี้ ก็แสดงเจตนาบอกเลิกสัญญานั้นได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวกำหนดเวลาให้ชำระหนี้และเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนได้โดย กรณีที่ต้องบอกกล่าวตามมาตรา 387 นั้น ท่านกำหนดไว้สำหรับกรณีที่ยังเป็นวิสัยอยู่⁽¹⁾ เท่านั้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ทำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 550 - 551

2. เจ้าหนี้ขอบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงและเรียกค่าเสียหายจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ด้วย ซึ่งอาจปรากฏได้ว่า

ก. ศาลสามารถบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามมูลหนี้ได้ หรือลูกหนี้ยอมชำระหนี้ในที่สุด กรณีนี้ เจ้าหนี้ก็จะได้รับชำระหนี้ และเจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทน ในฐานะที่การชำระหนี้ของลูกหนี้ต้องล่าช้าไป หรือถ้าหนี้ที่เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ไม่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ เจ้าหนี้ก็จะได้รับค่าเสียหายในส่วนนั้น

ข. ศาลไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ กรณีนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนอย่างเต็มที่ต่อการไม่ชำระหนี้

3. เจ้าหนี้ไม่เลิกสัญญา แต่ต้องการเรียกค่าสินไหมทดแทน ในฐานะที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย ความจริงการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ของตนเสียเลยนั้น ไม่มีกฎหมายบังคับว่า เจ้าหนี้จะต้องเลิกสัญญาเสียก่อน จึงจะเรียกค่าเสียหายได้ และในทำนองเดียวกันก็ไม่มีกฎหมายบังคับว่า เจ้าหนี้จะต้องบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเสียก่อน ถ้าไม่ได้แล้วจึงจะมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ ดังนั้นทราบเข้าที่ลูกหนี้ยังไม่ได้รับปฏิบัติตามชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้ย่อมเรียกค่าเสียหายฐานไม่ชำระหนี้ได้เต็มที่ โดยไม่มีความผูกพันจะต้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง

แต่อย่างไรก็ตาม ในข้อนี้อาจมีกรณีที่ไม่เมื่อเจ้าหนี้ถือว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย และเรียกค่าสินไหมทดแทนฐานไม่ชำระหนี้แล้ว ลูกหนี้ไปเปลี่ยนใจจะขอชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็จะมีความผูกพันที่จะต้องรับชำระหนี้ เพราะความสัมพันธ์ที่เรียกว่าหนี้ยังไม่ระงับสิ้นไป จริงอยู่เจ้าหนี้ก็อาจอ้างได้ว่า การชำระหนี้ซึ่งผิดไปจากวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้นั้น เจ้าหนี้ไม่มีความผูกพันที่จะต้องรับชำระตามมาตรา 320⁽¹⁾ แต่ถ้าวเจ้าหนี้

(1) มาตรา 320 อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระแก่เจ้าหนี้ นั้น ทานว่าหากอาจจะบังคับได้ไม่

ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหนี้จะเรียกค่าเสียหายจากลูกหนี้ในฐานะที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียโดยไม่ได้⁽¹⁾ คงจะมีสิทธิอย่างมากก็แค่เพียงเรียกให้ลูกหนี้ชำระค่าเสียหายในฐานะที่ชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น

๓. กรณีที่มีการชำระหนี้ แต่ชำระไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ กรณีเช่นนี้เป็นกรณีที่ลูกหนี้ได้ปฏิบัติตามการชำระหนี้ แต่การปฏิบัติตามการชำระหนี้นั้นไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ เช่น ก. ทำสัญญาซื้อรถสีฟ้าจาก ข. นักส่งมอบกันในวันที่ 30 พฤษภาคม 2522 ครั้นถึงกำหนด ข. ส่งมอบรถสีเขียวมาให้ ก. กรณีเช่นนี้ ก. จะมีสิทธิประการใดบ้างและจะเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการปฏิบัติตามการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อย่างไรบ้าง

สำหรับกรณีนี้ตามหลักกฎหมายใน เรื่องการชำระหนี้ตามมาตรา 320 นั้น บัญญัติว่า

(1) มาตรา 223 ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วยไซ้ ทานว่าหนี้อันระของไซ้ค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหายมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นประมาณ ข้อสำคัญก็คือว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนว่ากันเพียงไร

วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้แม้ทั้งที่ความผิดของฝ่ายผู้เสียหายจะมีแต่เพียงละเลยไม่เตือนลูกหนี้ให้รู้ถึงอันตรายแห่งการเสียหายอันเป็นอย่างไรร้ายแรงผิดปรกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้ได้ หรือเพียงแต่ละเลยไม่มาบังคับป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายนั้นด้วย อนึ่งบทบัญญัติแห่งมาตรา 220 นั้นท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

และ จิตติ กิ่งแก้ว, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 111 - 112

"อันจะบังคับให้เจ้าหน้าที่รับชำระหนี้แก่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่้องชำระแก่เจ้าหนี้ ท่านว่าหากอาจจะบังคับได้ไหม"

ซึ่งหมายความว่า กรณีที่ลูกหนี้ทำการชำระหนี้แต่ชำระหนี้เพียงบางส่วนหรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่นไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในมูลหนี้นั้น กรณีเช่นนั้นโดยหลักกฎหมายจะบังคับให้ลูกหนี้รับชำระหนี้ไม่ได้ ดังนั้นโดยหลักกฎหมายและคู่ชาวนั้นดังกล่าวข้างต้น ก. จึงมีสิทธิที่จะบอกัดไม่รับชำระหนี้โดยเด็ดขาดที่ ข. ส่งมอบมาให้ได้ ข. จะบังคับได้ ก. รับมอบไว้ไม่ได้ เพราะไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ที่มีต่อกัน ซึ่งโดยแท้จริงก็คือกรณีฟ้า

เมื่อหลักกฎหมายตามมาตรา 320 นั้น จะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้ที่มีวัตถุประสงค์ไม่ได้แล้วนั้น บัญญัติมีต่อไปว่า เจ้าหนี้จะขอเลิกสัญญาและขอบังคับ อากาศเสียหายเหมือนดังกรณีที่ไม่มีการชำระหนี้เลยได้หรือไม่ และถ้าตามคู่ชาวนั้น นาย ข. จะขอทำการชำระหนี้ใหม่โดยถูกต้องตามวัตถุประสงค์แล้ว ก. จะไม่ยอมรับชำระหนี้นั้นจะได้อหรือไม่

สำหรับปัญหาดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่า กรณีที่ลูกหนี้ขอทำการชำระหนี้ใหม่โดยถูกต้องตามวัตถุประสงค์นั้น เจ้าหนี้บ่าจะยังมีเหตุผลที่จะบอกัดไม่รับชำระหนี้ของลูกหนี้ เพราะแม้แต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลยเจ้าหนี้ยังต้องกำหนดระยะเวลาให้ลูกหนี้ทำการชำระภายในกำหนดเวลา เสียก่อน หากลูกหนี้ไม่ทำการชำระหนี้ภายในกำหนดเวลานั้น เจ้าหนี้จึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ส่วนกรณีนี้แม้ลูกหนี้จะทำการชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แต่ลูกหนี้ก็ขอทำการชำระหนี้ใหม่โดยถูกต้องตามวัตถุประสงค์ กรณีเช่นนี้จึงเห็นว่าเจ้าหนี้ต้องรับเอาการชำระหนี้นั้น จะบอกัดและขอเลิกสัญญาและเรียกเอาค่าเสียหายเหมือนดังไม่มีการชำระหนี้เลยไม่ได้ แต่ส่วนกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ในตอนแรกนั้นถ้าเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายเจ้าหนี้ก็เรียกเอาค่าเสียหายในส่วนนั้นได้

ส่วนกรณีที่ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์
 และไม่ได้ขอปฏิบัติชำระหนี้ใหม่ไม่ถูกต้องนั้น ผู้เขียนเห็นว่ากรณีเช่นนี้ก็กึ่งต้องอาศัยหลัก
 ตามมาตรา 387 เช่นเดียวกับกรณีที่ไม่มีการชำระหนี้เลย คือไม่รับชำระหนี้ที่มีค้ำประกัน
 ประสงค์นั้น และขอให้มีการชำระหนี้ใหม่ที่ถูกต้องและกำหนดเวลาไว้ระยะหนึ่งเพื่อให้ลูกหนี้
 ทำการชำระหนี้ หากลูกหนี้ไม่ทำการชำระหนี้ก็ขอบอกเลิกสัญญาและขอบังคับเอาค่าเสียหาย
 อันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้นั้นได้ เหมือนกรณีที่ไม่มีการชำระหนี้เลยได้ แต่หากลูกหนี้ยินยอมปฏิบัติ
 การชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 387 แล้ว เจ้าหนี้ยังได้รับความเสียหายก็อาจ
 เรียกว่าเสียหายได้อีก

อย่างไรก็ดีกรณีที่เจ้าหนี้ปฏิบัติตามมาตรา 387 แล้ว ถ้า
 ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามสัญญาภายในกำหนดเวลาแล้ว เจ้าหนี้จะไม่ขอเลิกสัญญาและขออำนาจศาล
 บังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงอีกก็น่าจะได้ เพราะตามมาตรา 387
 นั้น เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะขอให้เลิกสัญญาหรือไม่ก็ได้

คำอธิบายกฎหมายกลางประเทศเกี่ยวกับเรื่องนี้มีดังนี้

1. กฎหมายญี่ปุ่น ถ้าลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามที่เขามีหน้าที่ เจ้าหนี้
 อาจเรียกบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้เป็นลำดับแรก แต่ก็ไม่ทุกครั้งเสมอไปที่
 เจ้าหนี้จะเรียกบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ในบางกรณีเจ้าหนี้อาจขอให้บังคับชำระ
 หนี้โดยเรียกให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้ และในกรณีเช่นนี้เจ้าหนี้มีอิสระที่จะ
 เลือกเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนอย่างเดียวหรือบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะ
 จง และพร้อมกันนั้นก็ขอเรียกร้องเอาค่าเสียหายในกรณีที่การชำระหนี้นั้นไม่สมบูรณ์ หรือ
 ไม่เป็นที่พอใจ⁽¹⁾

(1) de Becker J.E., The Principles and Practice of the Civil Code of Japan. London Butterworth, 1921, p. 264 - 272

2. กฎหมายอังกฤษ กรณีที่ลูกหนี้ปฏิเสธที่จะชำระหนี้ ทางแก้ในกฎหมายอังกฤษนั้น เจ้าหนี้มักจะได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยค่าเสียหาย คือเจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกค่าเสียหายหรือบางกรณีอาจจะบอกเลิกสัญญาได้ ถ้าการทำผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้เป็นข้อสาระสำคัญของสัญญา ในกฎหมายอังกฤษนั้น ค่าเสียหายเป็นทางเยียวยาหรือแก้ไขที่สำคัญ การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นอาจเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้บ้าง ตามหลักของศาล Equity⁽¹⁾ นั้น แต่การชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นมักจะไม่เกิดขึ้น ถ้าค่าเสียหายเพียงพอในการทดแทนความเสียหาย

(1) ในสมัยคริสต์ศตวรรษ ที่ 16 ในสมัยที่พวก Tudor มีอำนาจพวกนี้เข้าพวกเผด็จการ ขึ้นมาในลัทธิราชาธิปไตย เกิดศาล Equity ขึ้น ประกอบด้วยราชาธิปไตยของพระมหากษัตริย์ และองคมนตรี เป็นผู้ตัดสินคดี โดยนำเอาหลักกฎหมายโรมัน และกฎหมายคริสตศาสนามาเป็นหลักสำคัญในการพิจารณาคดี ซึ่งในบางยุคศาล Equity ได้ตัดสินแข่งขันกับศาล Common Law และแก้ไขหลักของศาล Common Law ในด้านต่าง ๆ

อีกด้านหนึ่งซึ่ง Equity ได้แก้ไขข้อบกพร่องของ Common Law ก็คือการทดแทนความเสียหายที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายตาม Common Law นั้น ก็คือเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้เสียหาย ผู้เสียหายก็มีสิทธิจะได้รับค่าสินไหมทดแทน เป็นต้นว่าโจทก์ถูกบุกรุกที่ดิน โจทก์มีอำนาจที่จะฟ้องร้องให้ขับไล่จำเลยผู้บุกรุกออกจากที่ดินของตน และเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน (damages) นอกจากเรื่องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินแล้ว ทางเยียวยาใน Common Law มีเพียงประการเดียว คือการใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์เท่านั้น แต่การให้เยียวยาด้วยการให้ชำระค่าเสียหายแก่โจทก์นี้ อาจไม่คุ้มกับความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริง และอาจจะไม่ตรงกับความรู้สึกของโจทก์ก็เป็นได้ ยิ่งกว่านั้นเป็นการยากที่จะคำนวณค่าเสียหายให้เท่ากับความเสียหายที่ได้รับได้ ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่องสัญญาซื้อขายที่ดิน ถ้าหากผู้ขายไม่ส่งมอบที่ดินให้แก่ผู้ซื้อในสัญญาของ Common Law ผู้ซื้อก็เรียกร้องจากผู้ขายได้เพียงอย่างเดียวคือค่าเสียหายจากผู้ขาย ซึ่งความจริงผู้ซื้อเองอาจ

จะไม่ปรารถนากำเสียหายเลยก็ได้ เพราะผู้ซื้อต้องการที่ดินแปลงนั้นมากกว่า และในทางกลับกันถ้าหากผู้ซื้อเองเปลี่ยนใจไม่ยอมซื้อ ย่อมเห็นได้ว่าผู้ขายก็ปรารถนาที่จะได้เงินราคาที่ดินนั้น แทนที่จะถือที่ดินนั้นไว้ตามเดิม แต่ใน Common Law ผู้ขายไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายอื่นใดจากผู้ซื้อ นอกจากกำไรขายที่ใช้จ่ายไปจริง ๆ ในการติดต่อซื้อขายรายนั้น อาทิเช่น ค่าพาหนะในการติดต่อซื้อขาย เสียงไม้ที่เผาไหม้ หรือ เวนเพื่อนของท่านตกลงจะทำสัญญากับท่านว่าจะไม่เปิดโรงเรียนสอนดนตรี เพราะสิ่งซึ่งท่านปรารถนาก็คือความสงบเงียบในบริเวณบ้านใกล้เคียง และท่านเองอาจไม่ต้องการได้รับค่าเสียหายทดแทนในกรณีที่คุณเปิดการสอนดนตรีไม่ว่าค่าเสียหายจะให้เป็นจำนวนเท่าใดก็ตาม ซึ่งทางปียวยายังหลายเหล่านี้ Common Law มิได้จัดไว้ให้แก่ผู้เสียหาย ส่วน Equity ได้จัดหาทางทดแทนความเสียหายที่จะพึงมีแก่ผู้เสียหายไว้ให้ต่างทดแทนที่สำคัญที่ผู้คดีสองเรื่องด้วยกัน คือ Specific performance นั้น ก็คือการบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาดังเช่นในกรณีขายที่ดินให้แก่ผู้ซื้อและผู้ซื้อก็ต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย และ Injunction ซึ่งได้แก่การห้ามมิให้กระทำในสิ่งซึ่งตนได้ให้คำมั่นไว้ว่าจะไม่กระทำ อย่างเช่นการสอนดนตรี ก็ต้องห้ามมิให้กระทำเช่นนั้น

ดู ชานินทร์ ทรัพย์วิเชียร, แผนปลิวคำบรรยายกฎหมาย Anglo Saxon, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 21 - 26

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดังนั้นตามหลักกฎหมายอังกฤษ ในเมื่อมีการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ก็ตาม สัญญาเกิดขึ้น เจ้าหนี้มักจะได้รับความเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายมากกว่าที่จะได้รับการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นแนวความคิดเดิมตั้งแต่สมัยศาล Equity และยังคงใช้บังคับอยู่จนปัจจุบันนี้⁽¹⁾

3. กฎหมายเยอรมัน ในกรณีที่มีการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ ในหลักกฎหมายเยอรมัน การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเป็นวิธีแก้ไขสำหรับการไม่ชำระหนี้ที่สำคัญในบทกำหนดเรื่องหนี้ ในมาตรา 241 B.G.B. ซึ่งบัญญัติว่า "ด้วยอำนาจแห่งมรดกนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้" ถ้าเจ้าหนี้ประสงค์จะเรียกค่าเสียหายหรือเลิกสัญญาในกรณีสัญญาต่างตอบแทน แทนการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง เขาจะต้องดำเนินการตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งกำหนดไว้ตามมาตรา 326 B.G.B. โดยลูกหนี้จะต้องได้รับโอกาสสุดท้ายที่จะทำการชำระหนี้ เว้นแต่การชำระหนี้นั้นจะไม่ใช่ประโยชน์แก่เจ้าหนี้อีกต่อไป ซึ่งต่างกับหลักกฎหมายอังกฤษ⁽²⁾

4. กฎหมายฝรั่งเศส ตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมีแนวทางแตกต่างไปจากของอังกฤษและเยอรมัน โดยภายใต้มาตรา 1184 (Civil Code) เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติการชำระหนี้นั้น เจ้าหนี้มีทางเลือกในการไม่ชำระหนี้ โดยจะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้หรือจะบอกเลิกสัญญาและเรียกเอาค่าเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงในกฎหมายฝรั่งเศสนั้น เป็นทางเลือกทางหนึ่งในการที่จะแก้ไขความเสียหายหรือให้ผลประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ซึ่งต่างกับกฎหมายเยอรมัน ที่มีใช้เป็นทางเลือกแรก เช่น ในกฎหมายเยอรมัน และก็มีใช้เป็นทางเลือกเสริมเช่นเดียวกับในหลักกฎหมายอังกฤษ⁽³⁾

(1) K.W. Ryan, An Introduction to the Civil Law, The Law Book Co., of Australia P.H., 1962, p. 76 - 87

(2) Ibid, p. 76 - 87

(3) Ibid, p. 76 - 87

1.3 สิทธิเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ที่เกิดจากมูลสัญญาและมูลหนี้อื่น ๆ

ในทางแพ่งนั้นหนี้มีข้อเกิดได้หลายทาง โดยมีภักนิตศาสตร์ได้แบ่งลักษณะข้อเกิดของหนี้ไว้ต่าง ๆ กัน แต่ข้อเกิดแห่งที่ตามมาลัทธิแพ่งกว้าง ๆ นั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ทาง คือ

1. หนี้ที่เกิดจากสัญญา (หรือนิติกรรม) และ
2. หนี้ที่เกิดจากนิติเหตุ โดยเฉพาะหนี้ประเภทนี้ยังแบ่งออกไปได้หลาย

ทางได้แก่

- ก. ตะเมียด
- ข. จัดการงานนอกสั่ง
- ค. ลานมิควรรไ้
- ง. บทบัญญัติกฎหมายอื่น ๆ

1. หนี้ที่เกิดจากสัญญา ได้แก่หนี้ที่เกิดจากความตกลง หรือจะกล่าวให้ชัดเจนก็คือหนี้ที่เกิดจากสัญญานั้นเอง ซึ่งหนี้ที่เกิดจากสัญญานี้ถือเป็นข้อเกิดที่สำคัญแห่งหนึ่ง หนี้ประเภทนี้ของอาัยการแสดงเจตนาของลูกหนี้เจ้าหนี้เป็นสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ การแสดงเจตนาทำให้เกิดหนี้

2. หนี้ที่เกิดจากนิติเหตุ ได้แก่หนี้อื่น ๆ ที่มีได้เกิดจากความตกลงหรือสัญญา แต่เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคล หรือโดยผลของกฎหมาย ทำให้บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ซึ่งจะตล่งปฏิบัติการชำระหนี้ต่อกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การกระทำของบุคคลโดยผู้ชำระหนี้จะมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งเหตุการณซึ่งเกิดโดยผลของกฎหมาย ทำให้เกิดมีเจ้าหนี้และลูกหนี้ขึ้น หนี้ที่เกิดขึ้นโดยนิติเหตุนี้เป็นการกระทำหรือเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งเกิดผลทางกฎหมายขึ้น (รวมทั้งการเกิดและการตายด้วย) กล่าวคือ อาจก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงหรือระงับหนี้ได้ เช่น การเกิดทำให้บุคคลสามารถมีสิทธิหรือหน้าที่ต่าง ๆ ตามกฎหมาย การมีบุตรทำให้ผู้คามาามีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1536, เป็นต้น

เมื่อลักษณะของบ่อเกิดแห่งหนึ่งทั้ง 2 ประเภทมีความแตกต่างกันเช่นนี้ ก่อให้เกิดปัญหาว่า ผลของการไม่ชำระหนี้ที่ก่อให้เกิดสิทธิบังคับการชำระหนี้โดยเรียกค่าเสียหายนี้จะแตกต่างกันหรือไม่

ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นแบ่งแยกเป็น 2 แนว คือ

ความเห็นที่ 1 อธิบายว่า

"เป็นที่น่าสังเกตว่ากรณีนี้เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในเมื่อลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 213 วรรค 4 นี้ได้แก่หนี้ซึ่งเกิดขึ้นโดยนิติกรรมหรือสัญญาเท่านั้น กล่าวคือ หากเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นโดยนิติเหตุ กฎหมายก็ย่อมระบุไว้ว่าหนี้นั้น ๆ บังคับให้ลูกหนี้กระทำอย่างไร เช่น ละเมิดก่อความเสียหายแก่ผู้เสียหาย กฎหมายมาตรา 420 และต่อไปก็บังคับให้โจทก์สินไหมทดแทน เช่น การกินหรือใช้ทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้นและค่าเสียหายอื่น ๆ (มาตรา 438 และ 439) หรือหนี้ลาภมิควรได้ มาตรา 406 ก็จะคืนหรือใช้ทรัพย์สินอันได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างตามกฎหมายได้"⁽¹⁾

ส่วนหนี้ที่เกิดโดยนิติเหตุนั้นไม่บังคับให้ชดเชยค่าเสียหายตามบทบัญญัติของมาตรา 222 อันเป็นบทบัญญัติถึงการเรียกค่าเสียหายไว้สำหรับนิติกรรมทั่วไป" นั้น

ความเห็นที่ 2 อธิบายว่า

หลักความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 222 นี้ ใช้บังคับทั้งในเรื่องค่าเสียหายอันเกิดแก่มูลนิธิเหตุและมูลนิติกรรม มิใช่บังคับใช้เฉพาะมูลนิติกรรมเพียงอย่างเดียว เพราะเนื่องจากตามมาตรา 222 นี้ เป็นหลักบังคับในเรื่องค่า

(1) จี๊ด เศรษฐบุตร, คำบรรยายวิชากฎหมายแพ่ง ลักษณะทั่วไปแห่งหนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 3), กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519, หน้า 35

เสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ทั่ว ๆ ไป ดังนั้นไม่ว่าหนี้นั้นจะเป็นหนี้ที่เกิดแก่มูลนิธิเหตุ หรือมูลนิธิกรรม ถ้าเป็นหนี้กัน และลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้แล้ว ก็ย่อมตกอยู่ในบังคับของ มาตรา 222 เช่นกัน⁽¹⁾

ดังนั้น โดยหลักที่ 2 นี้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นหนี้ที่เกิดแต่ละเมื่อกิจการนอก สังกัดกรมวิไล หรือบทบัญญัติกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งเป็นนิติเหตุ นั้น เมื่อมีการไม่ชำระหนี้และ เกิดความเสียหายขึ้น เจ้าหนี้ก็ย่อมเรียกเอาค่าเสียหายตามมาตรา 222 ได้ เช่นเดียวกับ ค่าเสียหายที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ตามมูลหนี้ที่เกิดจากนิติกรรมสัญญา

จากแนวความคิดที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้เขียนเห็นว่าแนวความคิดอันที่ 2 น่าจะถูกต้องมากกว่า โดยส่วนตัวผู้เขียนเห็นว่าสิทธิในการบังคับชำระหนี้โดยเรียก ค่าเสียหายที่เกิดจากข้อเกิดแห่งหนึ่ง 2 นั้น น่าจะเหมือนกัน เพราะเมื่อพิจารณาตาม เจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว กฎหมายก็มีได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้ใช้บังคับได้เฉพาะหนี้ที่เกิด จากนิติกรรม หรือสัญญาเท่านั้น จึงต้องบังคับเป็นการทั่วไปในหนี้ทุกชนิด

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่น่าสังเกตคือ สำหรับกรณีมีการละเมิดนั้น หนี้ที่ต้อง ปฏิบัติคือชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่ใครกระทำละเมิด (ส่วนกิจการนอกสังคมนั้นหนี้ที่ต้องปฏิบัติคือ การชดเชยเงินหรือสิ่งของที่เขาได้จัดการไปแล้ว และหนี้ตามกฎหมายวิไล คือการคืนทรัพย์สินที่ได้มา) ดังนั้นอาจมีความสงสัยว่าค่าสินไหมทดแทนที่ให้ชดเชยกับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และ 438 นั้น จะหมายถึงการให้ชดเชยค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ หรือไม่ และหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 222 ยังทำ

(1) จิตติ ทิงศัพท์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 242 - 243

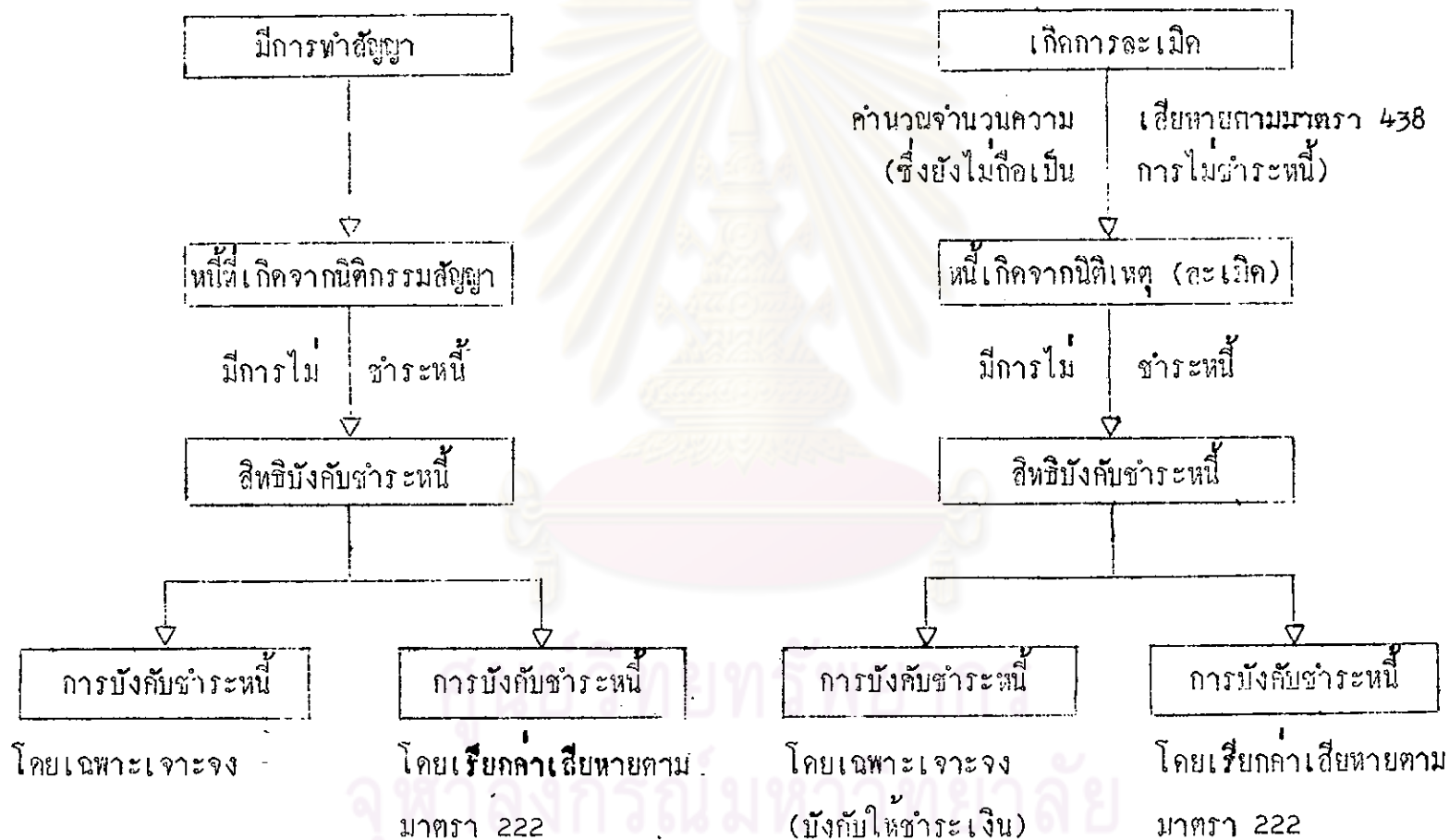
ให้สงสัยว่าจะแยกเรื่องการไม่ชำระหนี้กับเรื่องละเมิดได้แตกต่างกันตั้งนั้นหรือไม่ ในเบื้องต้น
 ต้องระลึกว่าในเรื่องละเมิดนั้นกิจกรรมที่ทำละเมิดไม่ใช่เป็นการไม่ชำระหนี้ แต่เป็นการ
 ก่อมูลแห่งหนี้ กิจกรรมที่ทำละเมิดเป็นนิติเหตุที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหนี้ เมื่อมีการละเมิด
 อันเป็นมูลแห่งหนี้แล้วหนี้ย่อมเกิดขึ้นโดยวัตถุที่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ฉะนั้นการไม่ชำระ
 หนี้ที่เกิดแก่มูลละเมิดย่อมได้แก่การที่ไม่ชำระเงินค่าสินไหมทดแทน หากใช้กิจกรรมที่ทำ
 ละเมิดไม่ เรื่องละเมิดเป็นเช่นนี้ ถ้าเข้าใจว่ามาตรา 222 บังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน
 ความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ใช้เงินค่าสินไหมทดแทน โดยนัยคงบัญญัติไว้ในมาตรา 224
 วรรค 3 เกี่ยวกับเรื่องเช่นนี้เท่านั้นที่จะนำหลักแห่งความเสียหายตามบทบัญญัติหรือความเสียหาย
 พิเศษที่ลูกหนี้ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นตั้งว่าไว้ในมาตรา 222 มาใช้บังคับได้
 แต่สำหรับกิจกรรมที่ทำละเมิดจะไปทำให้เกิดความเสียหายเท่าใดแก่ไหน จะเอาหลักใน
 มาตรา 222 มาใช้บังคับไม่ได้ เพราะเป็นปัญหาว่าเสียหายแก่ไหน มิใช่เสียหายเกิดแต่การ
 ไม่ชำระหนี้ในอันที่จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ละเมิดเป็นมูลแห่งหนี้ประการหนึ่ง
 เป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาในชั้นมูลหนีก่อนว่าการกระทำของผู้ละเมิดก่อให้เกิดหนี้อันมีวัตถุ
 แห่งหนี้ที่จะต้องชำระค่าเสียหายมากน้อยเพียงใด เมื่อทราบจำนวนค่าเสียหาย จึงจะมีหนี้
 ลูกหนี้คือผู้ทำละเมิดจะต้องชำระ ต่อจากนั้นจึงถึงขั้นที่อาจมีการไม่ชำระหนี้อันเป็นกรณีที่จะนำ
 มาตรา 222 มาใช้บังคับได้⁽¹⁾ ตั้งเปรียบเทียบตามตารางต่อไปนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 864 - 865 และ

จิตติ ทิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2,
 หน้า 242 - 243

แผนภูมิการเปรียบเทียบหนี้ที่เกิดจากมูลนิธิการกุศล
และมูลนิธิเหตุ (ละเมิด)

จากการเปรียบเทียบข้างต้นจะเห็นว่าสิทธิในการเรียกค่าเสียหายอันเป็นกระบวนการหนึ่งในลักษณะบังคับชำระหนี้ที่เกิดจากหนี้ทั้ง 2 ประเภทนั้น มีเหมือนกันและใช้นัยแห่งมาตรา 222 มาบังคับในขอบเขตเรื่องค่าเสียหายเช่นเดียวกัน

ซึ่งต้องทำความเข้าใจให้ได้ว่า ค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดนั้นต้องจับบัญญัติของกฎหมายลักษณะละเมิดในมาตรา 438⁽¹⁾ เป็นเกณฑ์คำนวณนั้นเป็นขั้นตอนในการคำนวณจำนวนหนี้ว่าจะเป็นหนี้กันเท่าใด มิใช่ขั้นตอนของการคำนวณค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ ต่อเมื่อคำนวณจำนวนหนี้ได้แล้วว่าควรชดเชยกันเท่าใด ถึงขั้นตอนนี้จึงก่อให้เกิดหนี้ค่าสินไหมทดแทนที่จะต้องชดเชยกัน หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ดังกล่าวนี้และเกิดความเสียหายขึ้นถึงขั้นตอนนี้จึงนำเอามาตรา 222 มาใช้บังคับในการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า สิทธิในการบังคับชำระหนี้โดยเรียกค่าเสียหายจากมูลหนี้ต่างกันเป็นเพียงชื่อเหมือนกัน คือมีสิทธิในการบังคับชำระหนี้เหมือนกัน และใช้นัยบัญญัติแห่งมาตรา 222 มาบังคับเช่นกัน

การที่ฝ่ายที่ 1 มีแนวความคิดว่านับตามมาตรา 222 นี้มีนัยบังคับเฉพาะในกรณีที่เกิดจากนิติกรรมสัญญาเท่านั้นก็เพราะอาจมีความสับสนว่าค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดในชั้นที่มีการทำละเมิดนั้น คือค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ เพราะเนื่องจากถ้อยคำที่ใช้เหมือนกันจึงอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

(1) มาตรา 438 ค่าสินไหมทดแทนจะพึงไร้อย่างไรโดยสถานใด เพียงใดนั้นให้วินิจฉัยตามการแก้คดีการผิดและความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ไว้เพื่อความสะดวกอย่างไร ๆ อันใดก่อนนั้นด้วย

และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้มีแนวความคิดว่าการเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 222 นั้น มีเฉพาะกรณีที่เป็นค่าเสียหายอันเนื่องมาจากหนี้ทางสัญญาเท่านั้น เพราะหนี้ที่มีบ่อเกิดมาจากนิติกรรมสัญญานั้น เป็นหนี้ที่สำคัญมากเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจปัจจุบันซึ่งเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้มีการทำนิติกรรมสัญญากันมากมายหลายชนิดเพื่อความสะดวกในกิจการต่าง ๆ ประกอบกับเอกเทศสัญญาเองก็มีหลายประเภท และคดีที่มีการฟ้องร้องเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดมาแต่การไม่ชำระหนี้นั้นก็มักเป็นค่าเสียหายที่เกิดมาจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญากันเป็นส่วนมาก สำหรับหนี้ที่มีบ่อเกิดทางกฎหมายนั้นมักจะได้มีบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติบังคับไว้แล้ว หรือถ้าเป็นกรณีละเมิด หรือจัดการนอกสังคมนั้นก็มักจะผ่านขั้นตอนของการดำเนินคดีเพื่อกำหนดจำนวนหนี้มาครั้งหนึ่งแล้ว ซึ่งผู้เป็นคู่กรณีมักเกรงกลัวอำนาจศาลจึงยอมระงับตั้งแต่ในขั้นตอนของการชำระหนี้ จึงมีคดีมาสู่ศาลน้อยมาก (แต่ก็คิดว่าจะนำมาฟ้องร้องบังคับกันตามมาตรา 222 มิได้) ดังนั้นจึงทำให้มีผู้เข้าใจผิดและมองนัยมาตรา 222 นี้แคบลงเพียงเป็นการเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่การผิดสัญญาเท่านั้น

นอกจากนี้เนื่องจากกฎหมายของบางประเทศ เช่น ระบบ Common Law นั้นไม่มีกฎหมายลักษณะหนี้มีแต่ลักษณะสัญญา ส่วนหนี้ที่เกิดจากกฎหมายอื่น ๆ ก็มีบทบัญญัติลักษณะดังกล่าวแยกไปโดยเฉพาะ การเรียกค่าเสียหายตามนัยของการไม่ชำระหนี้จึงหมายความว่าถึงการผิดสัญญาเท่านั้น⁽¹⁾ แต่สำหรับระบบกฎหมายของประเทศไทยเรานั้นการเรียกค่าเสียหายตามนัยมาตรา 222 ยังรวมถึงการไม่ชำระหนี้อันเกิดจากหนี้ที่มีบ่อเกิดทางกฎหมายด้วย

สิ่งที่น่ามาพิจารณาในหลักกฎหมาย Common Law อีกคือ การไม่ปฏิบัติตามสัญญา ทั้งนี้เนื่องจากตามหลักกฎหมาย Common Law นั้นไม่มีการไม่ปฏิบัติตามสัญญา

(1) โขยในคำอธิบายต่าง ๆ นั้น ไร้คำว่า Breach of Contract

ดู John Edward Murray. Jr., Grismore on Contracts,.....,

นี้ เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายต่าง ๆ จะเห็นว่าแม้แต่การไม่ปฏิบัติตามสัญญา (Breach of Contracts) ดังนั้นจึงมีวิญหาว่า Breach of Contracts หรือการไม่ปฏิบัติตามสัญญา ในหลักกฎหมาย Common Law นั้นจะเหมือนหรือต่างกับการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามหลักกฎหมายในระบบ Civil Law อย่างไรหรือไม่ เป็นสิ่งที่เราควรจะศึกษากันต่อไป

ตามหลักกฎหมายในระบบ Civil Law หรือ Code Law นั้น ส่วนใหญ่เรามีกฎหมายลักษณะหนี้ (Obligations) ซึ่งแยกออกมาเป็นบทบัญญัติอีกลักษณะหนึ่งต่างหากจากลักษณะสัญญา และตามหลักกฎหมายไทยก็เช่นเดียวกัน กฎหมายลักษณะหนี้เราได้มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ในบรรพ 2 ลักษณะ 1 โดยเฉพาะ ส่วนลักษณะสัญญาประเภทต่าง ๆ เรามีบัญญัติไว้ในลักษณะที่ 2 ของบรรพ 2 ซึ่งเป็นลักษณะต่อไปจากหนี้ โดยถือว่าหนี้นั้นเมื่อเกิดมาจากเหตุ 2 ประการ คือ นิติเหตุ และนิติกรรม ดังได้กล่าวมาแล้ว และในส่วนที่เกิดจากนิติกรรมก็เป็นกรณีการแนบหนี้สัญญาซึ่งเป็นนิติกรรมประเภทหนึ่งไปด้วย ดังนั้นการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ในระบบของ Civil Law ก็นอกจากจะหมายถึงการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ในมูลหนี้แล้วยังรวมถึงการไม่ชำระหนี้ตามมูลหนี้ที่เกิดจากสัญญาด้วย และย่อมเป็นการยอมรับกันว่าหนี้ทั่วไปที่เกิดขึ้นนั้นมีมูลมาจากสัญญาเป็นที่กว้างขวางและมากกว่ามูลอื่น ๆ จนกระทั่งใ้มีผู้ให้ความเห็นไว้ว่า "สำหรับหนี้ที่เกิดแต่มูลอันอาศัยความสมัครใจยินยอมนั้น ในเรื่องสัญญาไม่มีข้อสงสัย เป็นมูลเดิมที่มาของหลักกฎหมายในเรื่องนี้ กฎหมายรับรองให้เป็นมูลหนึ่งอย่างกว้างขวางที่สุด หากว่าใครทำสัญญากันถูกต้องแล้ว แม้กฎหมายจะไม่รู้จักชื่อ ก็ยังเป็นมูลแห่งหนี้เกิดสิทธิเรียกร้องบังคับกันได้ตามกฎหมายลักษณะหนี้ ทุกวันนี้เกิดแต่สัญญาเป็นส่วนมาก แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ยกเลิกไปแล้ว ก็ยังรู้สึกในความสัมพันธ์ของสัญญา จนเกือบจะจำกัดความหมายลงไปว่าหนี้เกิดแต่สัญญาโดยเฉพาะ แต่บัดนี้เห็นได้ว่าหนี้นี้อาจเกิดแต่มูลในกฎหมายอื่นได้เหมือนกัน"⁽¹⁾

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1,....., หน้า 427

และจากแนวความคิดเดิมก่อนที่จะมีการแยกกฎหมายลักษณะหนี้ ออกเป็นบทบัญญัติต่างหากนั้น กฎหมายในระบบ Civil Law ก็ยอมรับนับถือว่าหนี้ในความหมายเดิมนั้น มีความหมายแคบ หมายถึงสัญญากู้ยืมเงินเท่านั้น แต่ต่อมาเนื่องจากระบบกฎหมาย Civil Law ได้ก้าวหน้าขึ้น ความหมายโดยแคบของหนี้ นั้นยังจำกัดไม่พอแก่ความหมายของหนี้ที่แท้จริง เพราะจำกัดไปหามูลที่มาเป็นต้นจากสัญญาเท่านั้น ดูประการหนึ่งว่าหนี้เป็นเพียงผลหรืออุปกรณ์ของเรื่องสัญญา ซึ่งแท้จริงถ้าจะหมายถึง Obligatio ในกฎหมาย Roman หรือ Obligation ในกฎหมายชาวตะวันตกย่อมถือกันว่ามีลักษณะเป็นเอกเทศอยู่ต่างหาก ไม่จำกัดว่าจะต้องเกิดจากสัญญาเป็นมูล ซึ่งสัญญาคงเป็นแต่เพียงหน่วยหนึ่ง จัดอยู่ในส่วนที่เป็นมูลก่อให้เกิดความผูกพันอันนั้นอันมูลหนึ่งเท่านั้น (1)

แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ปัจจุบันนี้จะถือว่าสัญญาเป็นเพียงส่วนหนึ่ง หรือประเภทหนึ่งของมูลที่ก่อให้เกิดหนี้ขึ้น แต่ก็คงเป็นที่ยอมรับกันว่าหนี้ที่เกิดจากมูลสัญญานั้นมีมากและเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ อันเนื่องมาจากความต้องการของระบบเศรษฐกิจที่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงพอที่จะพูดได้ว่า การไม่ปฏิบัติตามภาระหนี้ในส่วนใหญ่นั้นก็คือการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามสัญญานั้นเอง

ส่วนในระบบกฎหมาย Common Law นั้น เนื่องจากโดยบทบัญญัติของกฎหมายมิได้มีการแยกกฎหมายลักษณะหนี้ ออกมาเป็นเอกเทศ เช่นเดียวกับหลักกฎหมายในระบบ Civil Law ดังนั้น Common Law จึงไม่มีกฎหมายลักษณะหนี้ที่แยกกฎหมายในลักษณะสัญญา (Contracts) ดังนั้นการไม่ปฏิบัติตามสัญญา Breach of Contracts ก็คือการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ในกฎหมาย Civil Law นั้นเอง แต่โดยที่กฎหมาย Common Law นั้น เน้นความสำคัญของกฎหมายลักษณะสัญญา มากกว่าที่จะต้องแยกกฎหมายลักษณะหนี้

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, , หน้า 427

มาเป็นเอกเทศ และอาจจะเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องแยกกฎหมายลักษณะที่นี้ออกมาต่างหาก เพราะโดยหน้าที่เกิดแต่มูลคดี เหตุนั้นก็มักจะมีบทบังคับโดยเฉพาะของกฎหมายลักษณะนั้น ๆ อยู่แล้ว

ดังนั้น โดยสรุปจึงกล่าวได้ว่าการไม่ปฏิบัติตามสัญญาในกฎหมาย Common Law นั้นเหมือนกับ การไม่ปฏิบัติตามภาระหนี้ในหลักกฎหมาย Civil Law ถึงแม้โดยนัยความหมายอาจจะแคบกว่าการไม่ปฏิบัติตามภาระหนี้ในหลักกฎหมาย Civil Law เพราะอาจหมายถึงเฉพาะการไม่ปฏิบัติตามสัญญาเท่านั้น มิได้รวมถึงมูลหนี้ที่เกิดแต่มูลอื่น ๆ แต่โดยนัยของการชดเชยค่าเสียหายและหลักในการชดเชยนั้น มีผลบังคับเป็นเช่นเดียวกันทั้งโดยลักษณะ และผลอันอาจบังคับให้ชดเชยและจุดมุ่งหมายในการชดเชยความเสียหาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.4 สิทธิในการเรียกค่าเสียหายพิจารณาในฐานะเป็นข้อเกิดแห่งหนึ่ง

ดังได้กล่าวถึงมูลฐานและสิทธิในการบังคับชำระหนี้โดยเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้มาแล้ว ในส่วนนี้มีข้อที่น่าสังเกตว่า สิทธิในการเรียกค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น เป็นข้อเกิดแห่งหนึ่งอันใหม่หรือไม่ เรื่องนี้ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่ง คือ ศาสตราจารย์ ดร. จีต เศรษฐบุตร⁽¹⁾ อธิบายไว้ว่า ซึ่งแต่ดั้งเดิมมานั้น นักกฎหมายทั่วไปมักเห็นกันว่า ความรับผิดชอบของไซคาเสียหายตามวรรคสุดท้ายแห่งมาตรา 213 นี้ เป็นเรื่องยกทางกฎหมายของหนี้ กล่าวคือหนี้ได้เกิดขึ้นมาแล้วโดยนิติกรรมบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่ลูกหนี้ไม่ชำระหรือชำระไม่ถูกต้องหรือชำระล่าช้า และก่อความเสียหายซึ่งจึงมีผลทางกฎหมาย คือก่อความรับผิดชอบไปอีก แต่เป็นเรื่องนี้เดิมมันเอง ถือว่าเป็นผลของหนี้โดยเรียกว่าเป็นความรับผิดชอบทางสัญญา

ทั้งนี้ ตามความคิดเห็นของนักกฎหมายแตกัน จึงเห็นว่าความรับผิดชอบทางสัญญาแตกต่างกับความรับผิดชอบทางละเมิด ในข้อที่ว่า ความรับผิดชอบทางสัญญาเป็นผลแห่งหนี้ ดังกล่าวไว้ข้างต้น ส่วนความรับผิดชอบทางละเมิดเป็นข้อเกิดแห่งหนึ่ง และที่ว่าเป็นข้อเกิดแห่งหนึ่งก็เพราะก่อนที่จะมีการละเมิดขึ้น ยังไม่มีหนี้เกิดขึ้นระหว่างผู้เสียหายและผู้ละเมิด ก็ผู้เสียหายมิได้เป็นเจ้าของผู้ละเมิด หรือว่าผู้ละเมิดมิได้เป็นลูกหนี้ผู้เสียหายต่อเมื่อมีความรับผิดชอบขึ้นจึงได้เกิดให้ไซคาสินไหมทดแทนความเสียหายนั้น ความรับผิดชอบทางละเมิดจึงเป็นข้อเกิดแห่งหนึ่ง

ครั้นในระยะเวลา 50 ปีมานี้เอง ความคิดเห็นของนักกฎหมายก็ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในหมู่นักกฎหมายฝรั่งเศส⁽²⁾ เห็นกันว่าแท้จริงความรับผิดชอบทางสัญญาก็มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับความรับผิดชอบทางละเมิด กล่าวคือ ความรับผิดชอบทางสัญญาก็เป็นข้อเกิด

(1) จีต เศรษฐบุตร, กำรบรรยายวิชากฎหมายแพ่ง ลักษณะทั่วไปแห่งหนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 3),, หน้า 35 - 36

(2) Mazeaud, p. 314, Marty, p. 324 (เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน)

แห่งหนึ่งไม่ใช่ว่าผลแห่งหนึ่งจริงอยู่ก่อนมีความรับผิดชอบทางสัญญาได้มีหนี้เกิดขึ้นโดยนิติกรรม หรือสัญญาในอันที่ลูกหนี้จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้ ครั้นลูกหนี้ไม่ชำระก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ จึงมีความรับผิดชอบทางสัญญาและก่อให้เกิดหนี้ใหม่โดยอำนาจกฎหมาย (ไม่ใช่โดยนิติกรรม) ซึ่งจะต้องใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ นั้น ตามมาตรา 213 วรรค 4 เช่น ในสัญญาซื้อขายใดก่อให้เกิดหนี้ให้ผู้ขายต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ขาย ผู้ขายไม่ส่งมอบก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ซื้อ เช่น ผู้ซื้อต้องการได้ทรัพย์สินนั้นจึงต้องไปซื้ออีกรายหนึ่ง ราคาแพงกว่าเดิม จึงเสียหายดังนั้นก็มีความรับผิดชอบทางสัญญาเกิดขึ้นก่อให้เกิดหนี้บังคับให้ผู้ขายต้องใช้ค่าเสียหาย คือที่ผู้ซื้อต้องซื้อราคาแพงกว่าเดิมนั้น (1)

ดังนั้นจากแนวความคิดข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า สิทธิเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ นั้นก่อให้เกิดมูลหนี้ใหม่ขึ้นเป็นมูลหนี้เรียกเอาค่าเสียหาย อันมีผลมาจากการไม่ชำระหนี้เดิมนั้น เป็นผลก่อให้เกิดหนี้ค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ขึ้นมาใหม่ เพราะเมื่อได้มีหนี้ขึ้นมาแล้ว ผลประการแรกที่เกิดขึ้นแล้วคือ คู่สัญญาค่างมีหน้าที่กระทำตามสัญญาหรือวัตถุแห่งหนี้อื่น เมื่อหนี้หนึ่งไม่ได้อำนาจให้สมบูรณ์หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ก็เป็นการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน เมื่อมีความเสียหายขึ้น เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายได้โดยมีหนี้สัมพันธกันขึ้นใหม่ คือลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ แต่มีปัญหาว่าหนี้เดิมจะระงับไปทั้งหมดหรือไม่ กรณีนี้เห็นว่าจะต้องแล้วแต่กรณี เว้นกรณีเจ้าหนี้เองยังประสงค์จะให้บังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงตามหนี้เดิมอยู่ และก็เรียกค่าเสียหายด้วย กรณีเช่นนี้หนี้เดิมก็ยังไม่ระงับไป หรือกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้บกพร่องบางส่วน ในส่วนที่สมบูรณ์นั้นเจ้าหนี้ยอมรับไว้ และเรียกค่าเสียหายในส่วนที่บกพร่อง กรณีเช่นนี้หนี้เดิมก็ยังไม่ระงับไปบางส่วน ดังนั้นหนี้ใหม่ก็หนี้เรียกค่าเสียหายนี้จะมีผลทำให้หนี้เดิมระงับไปหรือไม่ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ต้องแล้วแต่กรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป

(1) จี. เศรษฐบุตร, คำบรรยายวิชากฎหมายแพ่ง ลักษณะทั่วไปแห่งหนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 3), , หน้า 35 - 36

ขอบเขตของวิทยานิพนธ์นี้มุ่งเน้นถึงการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ซึ่งบัญญัติว่า

"การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว"

โดยจะศึกษาการเรียกค่าเสียหายตามนัยตามมาตรา 222 นี้โดยละเอียดในบทต่อ ๆ ไป

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย